

Fysiske omgivelers virkning på trivsel og
konfliktnivå: Spørreundersøkelse om boforhold på
asylmottak i Norge.

Av Einar Strumse, Anne Sigfrid Grønseth og Eli Støa

For fullstendig oversikt over publikasjonene i HiLs skriftserie se
http://hil.no/hil/biblioteket/forskning_og_publicisering/skriftserien_ved_hil

Kr. 200,-

ISSN 0807-2647 (Trykt utgave)
ISBN 978-82-7184-389-2 (Trykt utgave)

ISSN 2464-3661 (Nettversjon)
ISBN 978-82-7184-387-8 (Nettversjon)

Alle synspunkter står for forfatterne sin regning. De må ikke tolkes som uttrykk for oppfatninger som kan tillegges Høgskolen I Lillehammer. Denne artikkel kan ikke reproduseres - helt eller delvis - ved trykking, fotokopiering eller på annen måte uten tillatelse fra forfatteren.

Any views expressed in this article are those of the authors. They should not be interpreted as reflecting the views of Lillehammer University College. This article may not be reprinted in part or in full without the permission of the author.

INNHold

Innhold	1
Forord	4
Sammendrag	5
Kapasitet, belegg og botid ved tidspunkt for undersøkelsen	5
Bygningsrelaterte forhold og botilbud	6
Beliggenhet	7
Betydningen av ulike tilbud og kvaliteter	7
Konfliktnivå, trygghet og kriminalitet	8
Trivsel	9
Psykisk helse	10
Fordeler og ulemper ved ulike mottakstyper.	10
Oppsummering	11
Avsluttende merknader	11
Om prosjektet	13
Målgruppe	14
Formål	14
Metode	15
Spørreskjema	15
Deltakere	16
Datainnsamling	16
Svarprosenter	17
Analyser	17
Resultater	18
Kapasitet, belegg og botid ved tidspunkt for undersøkelsen.	18
Mottakenes kapasitet og belegg	18
Beboernes aldersfordeling	19
Beboere på mottakene fordelt etter botid	19
Beboere og botid på transittmottak	20
Bygningsrelaterte forhold ved asylmottakene	21
Bygningsmassens opprinnelige funksjon	21
Boligtyper	21
Typer rom, boenheter og areal	21
Enerom	22
Dobbeltrom	22
Flermannsrom	22
Leiligheter	22
Eneboliger	22
Separate oppholdsrom for menn og kvinner	22
Antall beboere per bad, do og kjøkken	23
Botilbudet til enslige beboere	23
Botilbudet til familier med barn.	24
Utstyr og tjenester ved mottakene.	24
Vurderinger av viktige kvaliteter ved eiendommer som skal brukes til asylmottak	25
Bygningsstandard ved mottakene: Problemer og vedlikehold	26
Oppfatninger om mottakenes estetiske utforming	28
Mottakenes beliggenhet	30

Kollektivtransporttilbud ved mottakene	30
Nærmiljøkvaliteter.....	30
Avstand til lokalbefolkning	31
Beliggenhetens betydning for driften av mottakene	31
Beliggenhet og trivsel	32
Kulturelle og sosiale faktorer	33
Muligheter for utflukter med beboere.....	33
Oppfatninger av mottakets/boenhetens nærmeste naboer.....	33
Trivselstiltak ved mottakene	34
Konfliktnivå	35
Forhold som er særlig sentrale for konfliktnivå mellom beboere.....	36
Forskjeller i konfliktnivåer som en funksjon av ulikheter mellom mottakene.....	37
Sammenhenger mellom vurderinger av konflikttyper og variasjoner i tilbud ved mottakene....	40
Boligtype, trivsel og konflikt	42
Romareal, trivsel og konflikt.....	42
Oppsummert.....	43
Bygningsmessige forhold som kan påvirke konfliktnivå ved mottakene.....	43
Kriminalitet og trygghet.....	44
Mottakenes egnethet for beboere med særlige behov.....	44
Hensyn til beboere med funksjonsnedsettelse.....	44
Forekomst av psykiske lidelser	44
Kvaliteter ved sentraliserte og delvis sentraliserte mottak som antas å påvirke beboernes fysiske og mentale helse	45
Mottakenes egnethet for ulike beboergrupper.....	45
Synspunkter på sentraliserte versus desentraliserte mottak	45
Synspunkter på undersøkelsen	47
Drøfting av resultatene	49
Kapasitet, belegg og botid.....	49
Bygningsrelaterte forhold og botilbud.....	49
Informantenes oppfatninger av den bygningsmessige standarden	52
Konfliktnivå, trygghet og kriminalitet	53
Psykiske lidelser og funksjonsnedsettelse.....	55
Oppsummerende refleksjon	55
Metodiske refleksjoner	57
Konklusjoner.....	59
Bygningsmasse	59
Beliggenhetens betydning.....	59
Konfliktnivå, kriminalitet og trygghet	59
Trivsel og psykisk helse	60
Trivsel og psykisk helse i forhold til sentralisert eller desentralisert mottak	61
Oppsummering	62
Referanser	63

Vedlegg: Websurvey

Tabelloversikt

Tabell 1. Antall beboere med botid fra 1-3 år x mottak.....	19
Tabell 2. Antall beboere med botid fra 3 - 5 år:.....	20
Tabell 3. Oppholdstid ved transittmottak etter antall beboere og antall mottak	20
Tabell 4. Utstyr og tjenester som beboerne har tilgang til på mottaket (n=81)	24
Tabell 5. Rapportering av bygningsmessige problemer.	27
Tabell 6. Hvor godt eller dårlig man anser at utvalgte deler av mottaket er vedlikeholdt (n=81).....	28
Tabell 7. Hvor god eller dårlig man opplever at mottakets/bygningenes estetiske utforming er med hensyn til en del forhold utendørs (n=80-81).....	28
Tabell 8. Hvor god eller dårlig man opplever at mottakets/bygningenes estetiske utforming er med hensyn til en del forhold innendørs.....	29
Tabell 9. Evalueringer av sentraliserte og delvis sentraliserte mottaks utforming. (n=56)	29
Tabell 10. Oppfatninger av helt desentraliserte mottaks vedlikehold og estetiske utforming sammenlignet med nabobebyggelse (n=24).....	30
Tabell 11. Oppfatninger av mottakets/boenhetens nærmeste naboer (n=90)	33
Tabell 12. Konfliktnivå og sammenhenger med oppfatninger av mottakets nærmeste naboer (Pearson's r, n=77)	34
Tabell 13. Mottakspersonalets (n=90) evalueringer av konfliktnivåer ved mottakene mellom beboere, beboere og ansatte, og beboere og lokalsamfunn.....	35
Tabell 14. Bivariate korrelasjonsanalyser (Pearson's r) av sammenhenger mellom typer av konfliktnivå (n=77)	36
Tabell 15. Konfliktnivåer ved asylmottak som har og ikke har separate oppholdsrom for menn og kvinner.....	37
Tabell 16. Konfliktnivåer ved mottak med (n=65) og uten (n=12) egen avdeling for enslige kvinner..	38
Tabell 17. Konfliktnivå og beliggenhet: spredt i ordinær bebyggelse (n=51) eller ikke (n=7).....	38
Tabell 18. Konfliktnivå og hvorvidt personer med funksjonsnedsettelse utgjør en stor andel (n=3) av beboerne eller ikke (n=68) på mottaket.....	39
Tabell 19. Konfliktnivå ved mottak som har (n=76) og ikke har (n=71) direkte adgang til friluftsområder	39
Tabell 20. Konfliktnivå og tilgang på rom for å møte helsepersonell uten at det er synlig for alle.	40
Tabell 21. Sammenhenger mellom vurderinger av konfliktnivåer og av hvor lett det er å foreta utflukter i nærområdet: Bivariate korrelasjoner (Pearson's r)	40
Tabell 22. Konfliktnivåer som en funksjon av hvor ofte det gjøres spontane utflukter i nærområdet (n= 55 – 77)	41
Tabell 23. Sammenhenger mellom evalueringer av konfliktnivåer og boenhetens størrelse (bivariate korrelasjoner – Pearson's r) (n= 43 – 65).....	43

FORORD

NTNU, SINTEF Byggforsk og Høgskolen i Lillehammer fikk i samarbeid finansiering til et forskningsprosjekt om asylmottak gjennom FRIPRO i Forskningsrådet 2012-2015: What Buildings Do - The Effect of the Physical Environment on Quality of Life of Asylum Seekers. Prosjektet er også delfinansiert av NTNU, HiL, SINTEF Byggforsk og UDI.

Det har vært mye nytt å sette seg inn i, og som utenforstående har det tatt tid å forstå denne sektoren. Fullt ut er det ikke mulig å forstå alle sider ved mottakssektoren og asylpolitikken i løpet av 4 år, men vi mener likevel at perspektiver om boligkvalitet og virkningen denne har kan berike og utfordre mottaksarbeidet i Norge på en viktig og god måte.

Referansegruppa for prosjektet har vært en uvurderlig kilde til hjelp. Stor takk til eksperter og representanter fra interesseorganisasjoner, UDI, organisasjoner som drifter mottak og tidligere beboere.

Svein Åge Kjøs Johnsen (HiL) har bidratt med en konstruktiv kvalitetssikring av rapporten.

Forskergruppe:

Denne rapporten er i hovedsak skrevet av Einar Strumse, Anne Sigfrid Grønseth (HiL) og Eli Støa (prosjektleder, NTNU) men med innspill fra de andre forskerne i prosjektet: Åshild Lappegard Hauge, Karine Denizou (SINTEF Byggforsk) og Ragne Thorshaug og Erika Henriksson (NTNU).

Referansegruppe:

Kato Helgheim (Hero), Lars Steinar Hansen (UDI), Berit Berg (NTNU), Nora Sveaass (UiO), Mohamed Bashir Jama Farah (Norsk Folkehjelp / HERO), Tom Hjertholm (Norsk Folkehjelp), Camilla Risan (NOAS), Omar Ishak (NOAS) og Solvei Skogstad (NOAS).

SAMMENDRAG

Forskningsprosjektet "What Buildings Do - The Effect of the Physical Environment on Quality of Life of Asylum Seekers" har som mål å dokumentere og identifisere hvordan bokvalitet i asylmottak påvirker asylsøkere. Denne rapporten er en delleveranse i prosjektet. Den er basert på en spørreundersøkelse (websurvey) gjennomført av Høgskolen i Lillehammer til ledelsen ved de 105 ordinære asylmottakene i Norge i 2013, og som ble besvart av 90 av dem (85,7 %). Spørreskjemaet ble utviklet av forskerteamet ved hjelp av referansegruppen høsten 2012 og våren 2013. Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) sitt system for websurveys ble benyttet i den praktiske gjennomføringen.

Resultatene som kommer fram i denne undersøkelsen er først og fremst av kartleggende karakter, og danner utgangspunkt for mer dyptgående kvalitative studier av utvalgte temaer ved utvalgte mottak (se for eksempel Hauge, Denizou og Støa, 2015). Datamaterialet består av ansattes svar på i hovedsak lukkede spørsmål om forholdene ved det enkelte mottak. Surveyundersøkelsen dokumenterer boforholdene (slik disse oppgis fra mottakslederne) og hvordan de ansatte vurderer betydningen av boforholdene for asylsøkernes livskvalitet, og deres relasjoner til lokalsamfunnet. Rapporten gir altså ikke direkte tilgang til beboernes perspektiv. Spørreundersøkelsen var inndelt i seks temaer: *Bygningsrelaterte forhold* (opp-rinnelig funksjon, boligtyper, romtyper, boenhetenes areal, relasjoner til trivsel og konflikt), *botilbudet* (utstyr og tjenester, kvaliteter ved eiendommene, rutiner for vedlikehold, bygningsmessig problemer og estetisk utforming), *beliggenhet* (transport, nærmiljø-kvaliteter, avstand til lokalbefolkning, betydning for drift og trivsel), *kulturelle og sosiale faktorer* (utflukter, oppfatninger av nærmeste naboer, trivselstiltak ved mottakene, konfliktnivå, trygghet, trivsel), *beboerrelaterte forhold* (kapasitet og belegg, aldersfordeling, botid, funksjonsnedsettelse, psykiske lidelser) og åpne synspunkter på lokalisering og utforming. De viktigste funnene fra surveyundersøkelsen oppsummeres nedenfor:

Kapasitet, belegg og botid ved tidspunkt for undersøkelsen

Ved de 66 mottakene som har oppgitt belegg bodde det på undersøkelsestidspunktet til sammen 9174 personer. Om lag to tredeler av mottakene har mellom 100 og 200 beboere, mens mindre andeler har under 100 (20 %) eller over 200 (13 %). Mottakenes oppgitte kapasitet varierer fra 75 til 220 beboere, mens faktiske belegg på undersøkelsestidspunktet varierer fra 39 beboere til 275. Bare to av de ordinære mottakene oppga større belegg enn oppgitt kapasitet. To transittmottak hadde et betydelig lavere belegg enn kapasitet, med henholdsvis bare en fjerdedel og femti prosent belegg. Det oppholdt seg totalt ca. 100 enslige mindreårige konsentrert i et fåtall av asylmottakene. Selv om det rapporteres lite overbelegg, betyr ikke dette at det ikke forekommer trangboddhet, ettersom asylmottakene vanligvis beregner høy kapasitet, med lite areal for privatliv. Så godt som alle ordinære mottak har en stor gruppe beboere med botid mellom ett og fem år. Botiden ved

transittmottak varierer fra en uke til 12 måneder.

Bygningsrelaterte forhold og botilbud

Den mest brukte bygningsmassen ved norske asylmottak er vanlige boliger. Asylmottak forbindes ofte med store sentraliserte institusjonsbygg som tidligere har fungert som militærleirer, skolebygg eller hoteller. Dette samsvarer i liten grad med dagens virkelighet. Dette har sammenheng med at 74 % av alle mottakene er helt eller delvis desentraliserte der beboere bor i selvstendige boenheter og småhus (som enebolig, tomannsbolig og rekkehus). På undersøkelsestidspunktet bodde 23,9% ved helt sentraliserte mottak, 43,4% ved delvis sentraliserte mottak, og 32,6% ved helt desentraliserte mottak. De desentraliserte botilbudene skiller seg ofte ut i nabolaget gjennom dårligere bygningsmessig standard (se Hauge et al. 2015).

Romtilbud. Vanlig størrelse på enerom er 8-10 m², dobbeltrom er oftest 12-15m², leiligheter 40-50 m² og eneboliger ca 90-100m². Nesten ¼ del av mottakene tilbyr enerom til de fleste enslige, ¼ del oppgir at de ikke har enerom i det hele tatt og ½ parten av mottakene har kun få enerom som (gjerne) disponeres av de med størst behov og lengeboende asylsøkere. Det vanligste er at enslige beboerne må dele soverom med andre enslige, ofte mellom to og sju andre. Generelt viser vår undersøkelse at botilbudet ikke er tilstrekkelig tilrettelagt for ulike gruppers og individers behov.

Bygningsmessige problemer er utbredt. Omtrent halvparten av mottakene rapporterer om fuktproblemer, trekk fra dører eller vinduer, nedslitte overflater, dårlig inneklima og dårlig tilgjengelighet for funksjonshemmede. Sentraliserte mottak har generelt dårligere standard enn helt eller delvis desentraliserte mottak.

Den estetiske utformingen av mottakene. Svært få av respondentene er misfornøyd med den estetiske utformingen hverken utendørs eller innendørs, med unntak av noe misnøye med farger, materialbruk, utsmykning og planter. Dette er et overraskende resultat, tatt i betraktning at om lag halvparten av informantene melder om bygningsmessige problemer. Mottak som benytter eneboliger vurderer at disse boligene ikke skiller seg ut fra nabobebyggelsen med tanke på vedlikehold og estetisk utforming. Denne vurderingen avviker noe fra funn i casestudiene (Hauge et al., 2015) som viser at flere ansatte mener bolighusene ligger i områder med lav sosial status, og ofte kan være noe nedslitte.

Selv om mottaksledelsen rapporterer at de oppfatter vedlikehold og de estetiske kvalitetene ved mottaket som tilfredsstillende, danner det seg et likevel et tydelig bilde av boforhold som ikke kan sies å holde en tilstrekkelig kvalitet til å sikre beboerne en (like)verdigg livskvalitet, helse og trivsel når man tar i betraktning den lange botiden en stor andel av asylsøkerne har.

Beliggenhet

De aller fleste (76 %) av mottakene ligger i eller nær småby eller tettsted, 15 % ligger i spredtbygde strøk og 9 % ligger i eller nær storby. Halvparten av mottakene ligger i landlige omgivelser, i nærheten av grøntarealer eller lekeplasser, og litt under halvparten er omgitt av bymessige omgivelser.

Beliggenhetens betydning for driften: Fordel eller ulempe? Ved de fleste av mottakene oppgir man at beliggenheten enten ikke har noen betydning eller at den er fordelaktig for driften, mens svært få mottak oppgir at beliggenheten er en ulempe for driften av mottaket/beboerne.

I respondentenes egne kommentarer til mottakenes beliggenhet kommer det imidlertid fram at beliggenheten kan være en *ulempe* dersom mottakets bygninger ligger for spredt slik at kommunikasjon blir krevende, at det er dårlige eller ingen kollektivforbindelser, eller vanskelig for beboerne å delta i fritidsaktiviteter. Samtidig kan det motsatte være tilfelle, nemlig at mottaket er for tett på naboer, og har for nær kontakt med kriminelle og uteliv. Beliggenheten som sådan trenger *ikke ha noen betydning* for driften. Dette begrunnes for eksempel med at en isolert beliggenhet ikke trenger være en ulempe i seg selv, når kollektivtilbudet er godt og mottaket har godt med tilbud og gode rutiner, eller når boenhetene ligger svært spredt i kommunen, med helt ulike typer beliggenhet. En *fordelaktig* beliggenhet begrunnes gjerne med at den er 1) sentral og dermed har for eksempel gangavstand til sentrum, alt lett tilgjengelig, andre mennesker i nærheten, muligheter til å delta i ulike aktiviteter, og 2) estetiske kvaliteter som flott utsikt og vakre omgivelser.

Betydningen av ulike tilbud og kvaliteter

Ved sentraliserte mottak oppfatter de ansatte gode innendørs fellesarealer som kan benyttes til ulike sosiale formål som aller viktigst. De anser det også som viktig med velstelte uteområder med muligheter for lek, opphold, aktiviteter og hagebruk. Muligheten for privatliv oppfattes som viktig ved alle sentraliserte mottak. Nærhet til lokalsentrum, muligheter for å endre mottaket i henhold til antall og sammensetning av beboerne osv. og muligheter for matlaging for den enkelte eller den enkelte familie er også kvaliteter som gis høy viktighet ved mange mottak. Muligheten til å sette personlig preg på bolig og å ha vakre eller innbydende omgivelser på mottaket oppfattes derimot som mindre viktig ved sentraliserte mottak.

Ved delvis eller helt desentraliserte mottak vurderes muligheter for privatliv som ganske eller meget viktig ved alle mottak. Dernest vurderes muligheter for matlaging for den enkelte eller den enkelte familie og nærhet til lokalsentrum som viktig. Av noe viktighet er

også nærhet til andre boliger for asylsøkere, muligheter for å sette et personlig preg på private boenheter, Vakre/innbydende omgivelser oppfattes som mindre viktig.

Konfliktnivå, trygghet og kriminalitet

Kriminalitet er et lite problem på norske mottak. Kriminalitet rapporteres å forekomme svært sjelden eller aldri ved 47,8 % av mottakene, sjelden ved 25,6 % av mottakene, og ofte eller svært ofte bare ved 5,5 % av mottakene.

Beboerne opplever trygghet. I følge de ansatte, opplever beboerne stor grad av trygghet på mottakene. Både det sosiale miljøet ved mottaket og i nærområdet vurderes ved nesten alle mottak å være trygt eller svært trygt. Kun ved ett mottak vurderes dette svært utrygt og som utrygt ved 3 mottak.

Konfliktnivået er lavt. Ved over 4/5 deler av alle mottak som har deltatt i spørreundersøkelsen vurderes konfliktnivået mellom beboere og lokalsamfunn å være lavt eller svært lavt, og konfliktnivået mellom beboere og ansatte vurderes som lavt eller svært lavt ved nesten 4/5 deler av mottakene. Konfliktnivået innbyrdes mellom beboerne er litt høyere men vurderes som lavt eller svært lavt hos nesten 2/3 av mottakene.

Boforhold kan påvirke konfliktnivå ved mottakene. For å kunne gi et mer detaljert bilde forhold som kan påvirke konfliktnivå, har vi sett på hvordan det henger sammen med ulikheter mellom mottakene når det gjelder bygningstype, romtype, romstørrelse, tilgang til separate oppholdsrom for menn og kvinner og felles fasiliteter som toalett, kjøkken osv.:

- Bygningstype og / eller tidligere funksjon ser ut til å ha liten påvirkning på konfliktnivå. Det ser ut til å være små forskjeller i konfliktnivå mellom mottak som har hatt ulike funksjoner.
- Romstørrelse påvirker konfliktnivå mellom beboere. Det var en tydelig tendens til at små dobbeltrom henger sammen med økende konfliktnivå, og liknende men svakere sammenhenger mellom konfliktnivå innbyrdes mellom beboere og størrelse på enkeltrom, flermannsrom og leiligheter.
- Undersøkelsen peker ikke entydig på at konfliktnivået mellom beboerne påvirkes av om det finnes separate oppholdsrom for menn og kvinner eller ikke, men det er en svak tendens til høyere konfliktnivåer ved mottak uten egen avdeling for enslige kvinner.
- Mottak som har samlede (sentraliserte) boenheter rapporterer et noe lavere konfliktnivå mellom beboere og ansatte, men et noe høyere konfliktnivå mellom beboere og lokalsamfunn
- Konfliktnivå mellom beboere påvirkes særlig av trangboddhet: Det er for eksempel en tydelig tendens til at mindre dobbeltrom henger sammen med økende konfliktnivå.

- Konfliktnivå mellom beboere og mellom beboere og ansatte ser ut til å øke ved mottak som har stor andel beboere med funksjonsnedsettelse.
- Undersøkelsen gir ikke noe klart svar på om tilbud om enkeltrom ved mottaket påvirker konfliktnivå, ettersom de aller fleste mottak tilbyr enkeltrom, men stort sett bare til et fåtall av enslige beboere.
- I deltakernes egne kommentarer til hva de anser som forhold som kan føre til økte konfliktnivåer på mottakene er følgende nevnt: Mange beboere på mottaket med endelig avslag, langtidsbosatte asylsøkere, gammel og nedslitt bygningsmasse, fravær av felles kjøkken og sanitæranlegg og dårlige muligheter for privatliv. Forhold man mener har sammenhengs med lavt konfliktnivå er lavt antall beboere per boenhet, at personalet møter beboerne som likeverdige mennesker, god integrering med muligheter for arbeid, og endelig engasjerte mottaksansatte og åpenhet mellom beboere og ansatte.

Trivsel

Det er mange trivselstiltak ved mottakene. Flertallet av mottakene har tilgang til de tiltakene eller tilbudene som det ble spurt om i denne undersøkelsen. Over en tredel av mottakene oppgir at de ikke har kulturtilbud ved mottaket og det samme gjelder treningstilbud. Derimot har svært mange - over 80 % - lett tilgang til treningstilbud og kulturtilbud utenfor mottaket.

Beliggenhetens betydning for beboernes trivsel. Ved et klart flertall av mottakene opplever man også at mottakets beliggenhet var en klar *fordel for beboernes trivsel*. Særlig viktige forhold i denne forbindelse som nevnes i spørreskjemaets kommentarfelt, er nærhet til sentrum med god tilgjengelighet til andre mennesker, aktivitetstilbud og butikker, at boformen er mest mulig lik ordinære boliger, at boligen oppleves som ens egen og at man ikke er ensom. Beliggenheten oppleves imidlertid også i noen tilfeller å være en *ulempe for trivsel*, som når den medfører at beboerne sjelden får møte etniske nordmenn, at man er avhengig av transport for å handle, når bussforbindelser er dårlige og når mottaket er lite synlig lokalsamfunnet. Det finnes også oppfatninger av at *beliggenhet ikke betyr noe for trivsel*, begrunnet med observasjoner av at de fleste beboerne aksepterer mottakets beliggenhet og av at beliggenhet synes mindre viktig enn hvordan beboere og ansatte sammen skaper trivsel og aktiviteter.

Hvilke forhold er viktigst for beboernes trivsel? Mottaksledernes egenformulerte svar på dette spørsmålet kan oppsummeres i disse fem punktene:

- Alle beboere bør ha en fast kontaktperson ved mottaket. Dette er svært viktig for beboerens relasjon til mottaket
- Personalet, særlig miljøarbeidere og vaktmestere, må sette av tid til kontakt med beboerne og være lett tilgjengelige i kontor- eller åpningstid

- Beboerne må være sikret et privatliv
- Beboerne må ha mulighet til å påvirke hvem de skal dele rom med
- Gode transporttilbud

Psykisk helse

Psykiske lidelser rapporteres å være et betydelig problem ved et flertall av mottakene.

Psykiske lidelser blant beboerne rapporteres å forekomme ofte ved ca. halvparten av mottakene, og svært ofte ved nesten ett av fem. Av betydning for håndteringen av slike problemer melder en drøy tredjedel av mottakene at de har tilgang på gode rom som gjør det mulig å møte helsepersonell uten at det blir synlig for alle, mens nesten 1/5 del ikke har dette. Over halvparten av mottakene mener likevel at det finnes steder på mottaket der det er lett for beboerne å sette seg ned og snakke med de ansatte.

Mottakets beliggenhet antas å påvirke fysiske og mental helse i ganske eller meget stor grad ved 1/4 del av mottakene. Klimatiske forhold anses som viktig ved færre enn ett av fem mottak. Bygningsmessige forhold antas å påvirke fysisk og mental helse i ganske eller meget stor grad ved 1/5 del av mottakene. Undersøkelsen gir dessverre ikke mulighet til å utdype deltakernes antakelser om denne påvirkningen.

Fordeler og ulemper ved ulike mottakstyper.

De aller fleste mottak anser seg som relativt godt egnet for beboere med psykiske vansker. De aller fleste mottakene oppfattes også som godt egnet for barn i følge med voksne. Mottakene oppfattes også som godt egnet for familier, og for ungdom i følge med voksne. Derimot opplever man ved halvparten av mottakene at de egner seg dårlig for enslige mindreårige.

Mottaksledernes egne oppfatninger om hvordan henholdsvis desentraliserte og sentraliserte mottak kan påvirke beboeres trivsel, helse og integrering, kan oppsummeres slik:

Desentraliserte mottak vil være bedre for beboerne fordi dette gir større muligheter til privatliv og dermed færre konflikter, de innebærer en 'normal' bosituasjon i en unormal livssituasjon og letter asylsøkerens integreringsprosess i lokalsamfunnet. Dette er særlig viktig for familier. Å ha egen bolig reduserer stigmatisering og gir mulighet til å være privat når man ønsker det. Å bo i ordinære boliger og et integrert aktivitetstilbud i nærmiljøet skaper bedre muligheter for trivsel.

Sentraliserte mottak har samtidig en del fortrinn: Her er det alltid noen til stede hvis noe skjer, de fleste finner noen de går godt sammen med, slik at ensomhet blir et mindre problem. Det er viktig med gangavstand til tjenester som skole, butikker, lege osv. Det

understrekes også at transittmottak bør være sentralisert fordi personalet trenger å ha mye kontakt med beboerne.

Oppsummering

Undersøkelsen viser at rundt tre av fire mottak drives som helt eller delvis desentraliserte mottak som tar i bruk ordinære boliger for sine beboere. Dette betraktes som en god løsning av de fleste respondentene, spesielt for familier med barn og ungdom i følge med voksne. For enslige mindreårige og personer med psykiske lidelser er denne boformen ikke like god egnet.

Videre kommer det fram at selv om over halvparten av mottakene har dårlig bygningsmessige standard, oppfattes dette i liten grad som et problem for beboernes trivsel og deres fysiske og psykiske helse. Det er også verdt å merke seg at de ansatte i liten grad opplever den estetiske kvaliteten på mottakene som dårlig. De mottaksansatte slår videre fast at det generelt er lavt konfliktnivå på mottakene og at kriminalitet er et lite problem. Der det finnes konflikter, finnes det imidlertid noen sammenhenger mellom konfliktnivå og bygningsmessige forhold. Dette gjelder særlig romstørrelser, der særlig små dobbeltrom slår negativt ut.

Undersøkelsen fastslår at det er en høy forekomst av psykiske lidelser hos asylsøkerne. Det er ikke overraskende, ettersom dette er en populasjon med høy andel av traumatiske livserfaringer. Annen forskning understreker viktigheten av å tilby en bosituasjon som er tilpasset målgruppen

Avsluttende merknader

Informasjonen som er skaffet til veie i denne surveyundersøkelsen har noen klare begrensninger. Det er en eller få personer i personalet ved hvert mottak som svarer, og dette vil selvsagt prege de svarene som er gitt. Det bes om til dels nøyaktige angivelser av arealer og tallmessige beskrivelser av beboerne. Korrekte svar på slike spørsmål kan det være tidkrevende å gi, og kan ha resultert i at ikke alle har funnet tid til å svare, eller at svarene blir omtrentlige.

Det bør videre bemerkes at svarene på en rekke av spørsmålene i undersøkelsen må forstås utfra at respondentene alle er enten ansatte eller ledere ved mottak. Det er ikke urimelig å anta at de vil ha en tendens til å svare mer positivt vedrørende mottakenes standard enn for eksempel asylsøkerne selv eller eksterne evaluatorene ville gjort. Dette kan for det første skyldes at de vil ønske å framstille sin egen arbeidsplass i et mest mulig positivt lyst. Videre kan det henge sammen med at man generelt vurderer kvaliteter på fysiske omgivelser utfra forventninger, dvs. at dersom man forventer at standarden på asylmottakene er lavere enn

boligstandarden for andre grupper, så vil man vurdere kvaliteten utfra det. Og til slutt er det slik at vi alle har en tendens til å tilpasse oss og venne oss til de fysiske omgivelsene som omgir oss til daglig. Det kan bety at bygninger og omgivelser kan framstå som svært dårlige for utenforstående, men som helt greie for de som bor og arbeider der.

Undersøkelsens resultater er ment å fungere som veiledende for mer inngående casestudier og har dermed karakter av en første kartlegging. I prosjektet må derfor denne rapporten leses i sammenheng med resultatene fra kvalitative intervjuer av både ansatte (Hauge, Denizou og Støa, 2015) og asylsøkerne selv (Thorshaug, under arbeid).

OM PROSJEKTET

Asylsøkere er en av de beboergruppene i Europa som har dårligst boligforhold. De må ofte leve i overfylte bygninger bygd for andre formål enn å være asylmottak. Dette forskningsprosjektet undersøker effekten av fysiske omgivelser på asylsøkeres trivsel og deres relasjoner til lokalsamfunnene de lever i. I denne sammenheng har vi sett på hvordan bomiljø påvirker beboernes trivsel og livskvalitet. På grunnlag av menneskerettighetene har asylsøkere krav på like god boligstandard som andre vanskeligstilte grupper i det land de oppholder seg, selv om en noe lavere standard til en viss grad kan rettferdiggjøres av at det her handler om midlertidige botilbud.

I forskningsprosjektet "*What Buildings Do - The Effect of the Physical Environment on Quality of Life of Asylum Seekers*" rettes fokus mot å forbedre livsbetingelsene hos en usynlig og ekskludert gruppe beboere. Målet er å kunne gi konkrete kunnskapsbaserte råd til aktører som arbeider med asylmottak i form av retningslinjer og forslag om minimumskrav til boligstandard for asylsøkere. Prosjektet har fått støtte fra Norges Forskningsråd FRIPRO programmet og Utlendingsdirektoratet (UDI). I tillegg har Høgskolen i Lillehammer, SINTEF Byggforsk og NTNU bidratt med noe egne midler.

Denne rapporten er en delleveranse i prosjektet. Den er basert på en spørreundersøkelse (websurvey) gjennomført av Høgskolen i Lillehammer til ledelsen av de 105 ordinære asylmottakene i Norge i 2013. Surveyundersøkelsen dokumenterer de faktiske boligforholdene, hvordan de ansatte vurderer betydningen av boforholdene for asylsøkernes livskvalitet, og deres relasjoner til lokalsamfunnet. Høgskolen i Lillehammer har også hatt ansvaret for å gjennomføre en litteraturstudie som framstiller og diskuterer prosjektets teoretiske tverrfaglige perspektiver (Grønseth et al. 2016).

Blant de andre aktivitetene i prosjektet er en rapport basert på kvalitative casestudier av utvalgte asylmottak, gjennomført av SINTEF Byggforsk (Hauge et al. 2015). Her rapporteres funn fra intervjuer med ansatte på mottak, i noen av kommunene, med personer i overordnede instanser og med enkelte beboere. I tillegg benyttes befaringer og bildematerialet fra mottakene som kilder til forståelse av boligkvaliteter på mottakene.

I forskningsprosjektet inngår videre et PhD-prosjekt med dybdestudier av tre utvalgte mottak. Her er fokus på asylsøkernes egne perspektiv på hvordan det er å bo på mottak.

I tillegg til å øke kunnskapen om hvordan fysiske omgivelser, dvs. bygninger, uteområder og lokalisering, påvirker asylsøkernes livskvalitet og deres forhold til lokalmiljøet, er det et mål med forskningsprosjektet å påvirke tenkningen rundt utforming av mottakene, og komme med innspill til forbedring og nytenkning. Prosjektet har derfor inkludert studier av ulike arkitektoniske svar på midlertidige boformer og institusjoner med relevans for asylmottak og

har aktivt brukt arkitektstudenter ved NTNU til å utforske utforming av asylmottak mer innovativt (Støa et al. 2014 og Støa, 2014.) Resultatene fra de ulike forskningsaktivitetene er samlet i en veileder med anbefalinger til bransjen og aktuelle politiske instanser (Støa et al. 2016).

Målgruppe

Den foreliggende rapporten presenterer resultatene fra en innledende kartlegging av en del sentrale aspekter ved asylmottakenes bygningsmasse, omgivelser og hvordan disse kan påvirke beboernes trivsel og livskvalitet, og har hatt som primært formål å være utgangspunkt for etterfølgende kvalitativ datainnsamling i prosjektet. Rapporten er for øvrig myntet på de som planlegger, etablerer, drifter og jobber på mottak, UDI, kommuner, kontrollorganer og politikere. Videre er rapporten skrevet for akademikere og studenter som er interessert i sammenhenger mellom fysisk utforming og trivsel generelt og asylmottak spesielt.

Formål

Forskningsprosjektets hovedtema er hvordan det fysiske miljøet i form av bygninger, utendørs omgivelser og lokalisering påvirker asylsøkers livskvalitet og deres relasjoner til lokalsamfunnet.

Formålet med spørreundersøkelsen beskrevet i denne rapporten, har vært å gi et utgangspunkt for mer dyptgående kvalitative studier av utvalgte temaer ved utvalgte mottak (se for eksempel Hauge, Denizou & Støa, 2015). Datamaterialet består av ansattes svar på i hovedsak lukkede spørsmål om forholdene ved det enkelte mottak. Surveyundersøkelsen dokumenterer de faktiske boligforholdene, hvordan de ansatte vurderer betydningen av dem for asylsøkernes livskvalitet, og deres relasjoner til lokalsamfunnet.

Spørreundersøkelsen var inndelt i seks temaer: Bygningsrelaterte forhold, beliggenhet, kulturelle og sosiale faktorer og beboerrelaterte forhold. Den foreliggende rapporten oppsummerer sentrale resultater fra undersøkelsen, og har i tillegg et særlig fokus på sammenhenger mellom fysiske omgivelser og konfliktnivå.

For en beskrivelse av dagens mottakssystem, vises til andre publikasjoner fra prosjektet (Hauge et al. 2015; Grønseth et al. 2016). Dette gjelder også for mer teoretisk diskusjoner rundt sammenhengen mellom bokvalitet og livskvalitet.

METODE

Spørreskjema

I denne første kartleggingen av sammenhenger mellom livskvalitet og fysisk miljø ved de ordinære asylmottakene i Norge valgte vi å sende ut et spørreskjema til ledelsen ved alle mottakene. Spørreskjemaet ble gjort tilgjengelig for deltakerne via e-post med lenke til en websurvey. Datamaterialet består av svar fra 90 av de 105 ordinære asylmottakene i Norge i 2013.

Utviklingen av spørreskjema ble gjort av forskerteamet og ved hjelp av referansegruppemøter høsten 2012 og våren 2013. Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) sitt system for websurveys ble benyttet i den praktiske gjennomføringen. NSD tilbyr bistand i utforming av den elektronisk versjonen av spørreskjemaet, utsending av e-post til deltakerne med link til websurveyen og registrering og lagring av svarene (se vedlegg for den endelige versjonen av spørreskjemaet).

NSD websurvey har videre bidratt med tilrettelegging av utsending til epostadresser til ledelse ved asylmottakene gjort tilgjengelig av UDI, med bistand i kontroll av formaliteter, særlig i forhold til personvernlovgivningen, og med et web-basert system for dokumentasjon av undersøkelsen.

NSD websurvey inkluderte også en rapportmodul som på et hvilket som helst tidspunkt etter utsending av invitasjoner viste antall og prosent av respondentene som har logget inn på skjemaet og som har fullført skjemaet, antall respondenter som har svart pr. dag, gjennomsnitt og spredning for tidsbruk, og antall svar pr. spørsmål. Dette har vært nyttig ved vurdering av behovet for purring av deltakerne.

Det ble undertegnet databehandleravtale mellom Høgskolen i Lillehammer (behandlingsansvarlig) og Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (databehandler) i tråd personopplysningslovens § 15. Endelig versjon av websurvey ble distribuert via e-postliste til deltakerne 19.mars 2013.

Utskrevet på papir utgjør spørreskjemaet et 19 sider langt dokument. Selv om dette fortoner seg noe annerledes i en websurvey, er nok spørreundersøkelsen i overkant omfangsrik med i alt 207 ulike spørsmål. Dette er nok noe av grunnen til at en del av mottakene ikke fullførte hele undersøkelsen. Spørreundersøkelsen var organisert ifølge temaer:

1. *Bygningsrelaterte forhold ved asylmottakene.* Her kartlegger vi bygningsmassens opprinnelige funksjon, boligtyper, romtyper, boligtype og romtype i forhold til trivsel og konflikt, boenhetenes areal (inkludert enerom, dobbeltrom, flermannsrom, leiligheter, eneboliger).

2. *Botilbudet*. Dette temaområdet omfatter botilbudet til enslige beboere og til familier med barn, utstyr og tjenester ved mottakene, oppfatninger om viktige kvaliteter ved eiendommer som skal brukes til asylmottak, rutiner for vedlikehold og bygningsmessig problemer ved mottakene og personalets oppfatninger om mottakenes estetiske utforming.

3. *Mottakenes beliggenhet*. Dette temaet omfatter kollektivtransporttilbud ved mottakene, nærmiljøkvaliteter, avstand til lokalbefolkning, beliggenhetens betydning for driften av mottakene, og beliggenhets betydning for trivsel.

4. *Kulturelle og sosiale faktorer*. Dette omfatter muligheter for utflukter, oppfatninger av mottakets/boenhetens nærmeste naboer, trivselstiltak ved mottakene, vurderinger av konfliktnivå, beboernes opplevelse av trygghet/utrygghet, forhold som er særlig sentrale for konfliktnivå mellom beboere samt oppfatninger om forhold som kan påvirke beboernes trivsel

5. *Ulike beboerrelaterte forhold* omhandler mottakets kapasitet og belegg, beboernes aldersfordeling, botid, beboere på transittmottak. Hensynet til beboer med funksjonsnedsettelse, forekomst av psykiske lidelser, kvaliteter ved mottaket som antas å påvirke beboernes fysiske og mentale helse samt desentraliserte mottaks egnethet for ulike beboergrupper

6. Synspunkter om *hvordan lokalisering og utforming* av mottaket kan påvirke beboeres trivsel, helse og integrering. Dette var en åpen svar kategori.

Deltakere

Utlendingsdirektoratet (UDI) v/Lars Steinar Hansen ved UDI Regionkontoret i Midt Norge bistod med identifikasjon av deltakere til undersøkelsen. Disse ble avgrenset til å være ledelsen ved alle ordinære asylmottak (inkludert transittmottak) i Norge på tidspunktet for utsendelse av undersøkelsen. Det er viktig å huske at antall asylmottak varierer ganske mye over tid, da driftskontraktene er avgrenset til tre år, med opsjon på forlengelse i tre nye år og kan sies opp med tre måneders varsel. Asylmottakene blir drevet av kommuner, frivillige organisasjoner og private selskap som har privatrettslige kontrakter med UDI etter lov og forskrift om offentlige anskaffelser.

Datainnsamling

På tidspunktet for undersøkelsen var det 105 asylmottak som mottok e-post fra NSD med link til websurvey. Det ble anvendt én e-postadresse per asylmottak – dette var adressen til mottakets leder. De 105 asylmottakene var fordelt på følgende kategorier: Transittmottak (n=7), Region Oslo (n=4), Region Indre Østland (n=23), Region Sør (n=14), Region Vest

(n=19), Region Midt-Norge (n=15), og Region Nord (n=23). Hvert asylmottak er altså én deltaker. Endelig datasett ble oversendt til forskerteamet fra NSD websurvey 22. mai 2013.

Svarprosjenter

90 av 105 asylmottak svarte på hele (n= 70) eller deler (n= 20) av spørreundersøkelsen. Ved 80 asylmottakene (76.2 %) var det mottaksledelsen som svarte, mens personalgruppen samarbeidet om svaret ved 10 av mottakene. Av de 90 mottakene som svarte var 8 transittmottak (8,9 %), 76 ordinære mottak (84,4 %), 2 var forsterket avdeling ved ordinært mottak (2,2 %), og 4 var ordinært mottak med avdeling for enslige mindreårige (4,4 %). 2 av mottakene hadde ikke oppgitt type mottak.

24 av mottakene (26.4 %) oppga at de var organisert som sentraliserte mottak (mottakssenter og alle boenheter samlet på ett sted), 38 var delvis sentraliserte (både boenheter i sentralt bygg og spredte boenheter) (41.8 %) og 29 var helt desentraliserte mottak (31.9 %).

Analyser

Grunnlaget for denne rapporten er en websurvey til alle ordinære asylmottak (n=105) i Norge på undersøkelsestidspunktet (april 2013). Spørreskjemaet består av i alt 207 spørsmål med hovedsakelig lukkede svarkategorier, men også noen spørsmål med åpne svar, altså både kvantitative og kvalitative data. Resultatene er rapportert hovedsakelig i deskriptive tabeller med frekvensfordelinger og prosentfordelinger, men det er også foretatt analyser av gruppeforskjeller og av sammenhenger mellom utvalgte variabler (korrelasjonsanalyser og t-tester), i tillegg til oppsummeringer av svar på åpne spørsmål.

RESULTATER

Kapasitet, belegg og botid ved tidspunkt for undersøkelsen.

Vi skal innledningsvis gi et bilde av forholdet mellom kapasitet og belegg, og variasjoner i botid for ulike beboergrupper ved mottakene.

Mottakenes kapasitet og belegg

71 av mottakene har oppgitt sitt totale antall beboere på undersøkelsestidspunktet, tilsammen oppgir disse 9174 beboere. Det fleste (48) av mottakene har mellom 100 og 200 beboere, mens mindre andeler har under 100 (14) eller over 200 (9).

70 av mottakene svarte på enten ett eller begge spørsmål om kapasitet og aktuelt belegg. Mottakenes oppgitte kapasitet varierer fra 75 til 220 beboere, mens faktiske belegg på undersøkelsestidspunktet varierer fra 39 beboere til 263. Flere av mottakene med størst belegg har ikke oppgitt kapasitet. 6 av mottakene oppgir å ha kapasitet til under 100 beboere, 22 mottak oppgir å ha kapasitet til mellom 100 og 145 beboere, 27 mottak oppgir kapasitet til mellom 150 og 198 beboere, og 15 av mottakene oppgir å ha en kapasitet til å motta over 200 beboere. Bare to av mottakene har større belegg enn oppgitt kapasitet. To transittmottak har et betydelig lavere belegg enn kapasitet, med henholdsvis bare en fjerdedel og femti prosent belegg.

68 av mottakene har oppgitt antall enslige voksne beboere på undersøkelsestidspunktet. Flertallet av mottak (46) har mellom 50 og 150 enslige voksne beboere, mens en betydelig andel (19) har færre enn 50 enslige voksne.

57 av de 66 mottakene som har besvart denne delen av undersøkelsen oppgir at de ikke har enslige mindreårige beboere. 4 av mottakene har 1- 3 enslige mindreårige, og 4 av mottakene har mellom 22-39 enslige mindreårige. Det betyr at det totalt dreier seg om et hundretalls enslige mindreårige i asylmottakene og at disse befinner seg på et fåtall av mottakene.

Mottak som har besvart spørsmål om antall personer i familiegrupper (n=70) oppgir at de har mellom 6 og 93 personer som tilhører en familiegruppe. 2 av mottakene har ingen personer i familiegruppe, og 15 av mottakene har mellom 102 og 138 personer i familiegruppe. Spørreskjemaet definerer ikke familiegrupper nærmere, men skiller dette fra enslige voksne og enslige mindreårige.

De fleste mottak (48 av 69) har under 50 voksne kvinnelige beboere, mens 19 av mottakene har mellom 51 og 93 voksne kvinner bosatt.

2 av mottakene har ingen voksne menn. De fleste mottak har under 100 voksne menn, 27 av mottakene har under 50 voksne menn, 29 av mottakene har 52-100 voksne menn og 11 mottak har 106-188 voksne menn,

Beboernes aldersfordeling

De fleste av mottakene som besvarte dette spørsmålet (36 av 70), har 10 barn eller færre i alderen 0-3 år. 24 av 70 mottak har mellom 11 og 19 barn i denne alderen, mens 10 av mottakene har 21- 36 barn i denne alderen. 38 av mottakene hadde mindre enn 10 barn i alderen 4-10 år bosatt, mens 20 mottak hadde mellom 11 og 20 barn i denne alderen mottaket og 12 mottak hadde mellom 21 og 36 barn i denne alderen.

45 av 69 mottak har mellom 23 og 60 personer i alderen 20-29 år. Det er altså et betydelig antall, opp mot 1500, i denne aldersgruppen. 50 av mottakene har mellom 21 og 60 personer i alderen 30-39 år, dvs. ca. 1500 personer. 32 av mottakene har mellom 11 og 20 personer i alderen 40-49 år, dvs. ca. 500 personer. De aller fleste mottak (61) har mellom 1 og 10 personer i alderen 50-59 år (ca. 300 personer). Ingen av mottakene har mer enn 7 personer i denne aldersgruppen, og 12 av mottakene har ingen.

Beboere på mottakene fordelt etter botid.

Spørsmål om dette er besvart av ordinære mottak, forsterket avdeling ved ordinært mottak, mottak for enslige mindreårige, og ordinært mottak med avdeling for enslige mindreårige.

4 av mottakene har ingen beboere med botid under 6 måneder. 33 av mottakene har mellom 14 og 60 beboere med botid under 6 måneder. 18 av mottakene har mellom 32 og 56 personer med botid under ett år, mens 26 av mottakene har mellom 1 og 30 personer med denne botiden.

5 av mottakene har ingen beboere med botid mellom 1 og 3 år, mens 33 mottak har mellom 12 og 60 beboere med så lang botid. 15 av mottakene har mellom 64 og 175 personer med denne botiden. 47 mottak har mellom 1 og 30 beboere med botid fra 3- 5 år.

Dette viser at en stor del av mottakene har betydelig andel av beboere med botid mellom 1- 3 år og 3-5 år (se tabell 1 og 2).

Tabell 1. Antall beboere med botid fra 1-3 år x mottak

Antall i gruppen	Antall mottak
0	5
1-10	9
12-27	13
32-60	20
64-93	10
100-175	5
Ubesvart	28
Total	90

Tabell 2. Antall beboere med botid fra 3 - 5 år:

Antall i gruppen	Antall mottak
0	6
1-10	19
11-30	28
35-60	4
62-196	1
Ubesvart	28
Total	90

Beboere og botid på transittmottak

Botiden ved transittmottak varierer fra en uke til 12 måneder. Fire (av totalt 8) transittmottak oppga at de hadde henholdsvis 14, 17 og 39 beboere med en botid på en uke. Fire mottak oppga at de har henholdsvis 6, 44, 74 og 119 beboere med en botid mellom 1-4 uker, seks av mottakene oppga at de har henholdsvis 4, 27, 39, 62, 82, og 86 beboere med en botid på 1-3 måneder. 5 av mottakene oppga at de har henholdsvis 2, 5, 6 og 30 beboere med en botid på 6-12 måneder.

Den gjennomsnittlige botiden ved de seks transittmottak anslås noe ulikt, fra "1- 4 uker", "11 uker", "5 uker", "2 måneder", og "63 dager". Dette antyder at ved noen av mottakene er det gjort en nøye utregning basert på tilgjengelige tall mens andre har gitt et mer skjønnsmessig anslag. En kan vel likevel anslå at 1- 2 måneder er vanlig (se tabell 3).

Tabell 3. Oppholdstid ved transittmottak etter antall beboere og antall mottak

																					Totalt antall mottak	
Antall beboere	0	2	4	5	6	11	14		17	26	27	30	39	44	62	74	82	86	119	120		
Botid	Antall mottak x antall beboere x botid																					
En uke							1		1				2								4	
1-4 uker					1									1		1				1		4
1-3 måneder			1								1		1		1		1	1				6
3-6 måneder				1		1	1			1											1	5
6-12 måneder		2		1	1							1										5

Bygningsrelaterte forhold ved asylmottakene

I dette kapitlet dokumenteres bygningsmassens opprinnelige funksjon på de ulike mottakene, boligtyper som anvendes, samt bygningsstandard og romtyper.

Bygningsmassens opprinnelige funksjon

Bygningsmassens opprinnelige funksjon ved de ulike mottakene, både sentraliserte og delvis desentraliserte mottak, varierer ganske mye, men *den klart vanligste funksjonen er ordinære boliger* (53), fulgt av *helseinstitusjon* (17), *hotell* (17) og *asylmottak* (8). Andre funksjoner er utdanningsinstitusjon (7) og militærleir (4). Andre typer opprinnelige funksjoner som ble nevnt i åpen svarkategori var hybelhus og leilighetsbygg, ombygd næringslokale, overnattingssted, hotell og turiststed, hybelhus, appartement, motell, brakkerigg for arbeidere, butikk, tidl. hospits, boligrigger, brakkerigg, seksjonshus (hybelhus), camping, hybelhus for studenter, brakkerigg for leiearbeidere, hybelhus, forsamlingshus for Heimevernet, telebygg, militærleir, studenthybler.

Boligtyper

Den mest brukte bygningsmassen ved norske asylmottak er vanlige boliger. Asylmottak forbindes ofte med store sentraliserte institusjonsbygg som tidligere har fungert som militærleirer, skolebygg eller hoteller. Dette samsvarer i liten grad med dagens virkelighet. I følge vår undersøkelse er 74 % av mottakene helt (31,9 %) eller delvis desentraliserte (41,8 %) mottak.

Den vanligste type boliger som benyttes ved delvis sentraliserte eller helt desentraliserte mottak er selvstendige boenheter og småhus (som enebolig, tomannsbolig, rekkehus) (46), leilighet i hybelhus/ kollektivboliger (38), blokk/bygård (19) og fritidsbolig/ hytte (6). Andre boligtyper oppgitt er et stort gammelt gjestehus hvor de fleste beboerne deler felles kjøkken og bad/wc, tidligere gamlehjem med felles kjøkken og dusjer, frittstående 4 etasjers leilighetsbygg, boligrigger, brakkerigger, bolighus, leide leiligheter, nedlagt hotell, eneboliger, hybelhus og militærleir.

Typer rom, boenheter og areal

Undersøkelsen innhentet informasjon om en rekke forhold knyttet til hvilke rom ulike typer mottakene tilbyr og hvor store de er. Bare et fåtall av mottakene tilbyr enslige beboere eget soverom. Det er også stor variasjon i fasiliteter som enslige beboere må dele med andre. Det er vanligst ved mottakene er at hver person disponerer et areal mellom 11-20m² (46 mottak), 18 mottak svarer at hver person disponerer 21-30m², 10 mottak anslår at hver person disponerer over 30m², mens 8 mottak anslår at hver person ikke disponerer mer enn 10m². Nedenfor ser vi på hvordan areal for ulike typer rom varierer ved mottakene.

Enerom

Enerommene (n=70) har en gjennomsnittsstørrelse på 9,8 m² og varierer mellom 5m² (ved tre av mottakene) og 27 m² (ved ett av mottakene). Den vanligste størrelsen på enerommene er 10 m², rom av denne størrelsen finnes ved 16 av mottakene. Derneft følger rom på 8 m² på 15 av mottakene. 10 mottak har enerom på 12 m².

Dobbeltrom

Dobbeltrommene (n=70) hadde en gjennomsnittsstørrelse på 14,3 m² og varierer mellom 6 m² (ved ett av mottakene) og 27 m² (også ved ett mottak). De to vanligste størrelsene er 12 m² (ved 16 mottak) og 15 m² (ved 10 mottak), men ett betydelig antall mottak har dobbeltrom på 18-20 m² (12 mottak) og 14-16 m² (10 mottak).

Flermannsrom

53 av mottakene har besvart spørsmål angående flermannsrom. Flermannsrommenes størrelse varierer fra 10 m² (ett mottak) til 81 m² (ett mottak). De to vanligste størrelsene er 20 m² (ved 11 mottak) og 25 m² (ved 9 mottak). 7 av mottakene har flermannsrom på 12 m². Den vanligste kapasiteten på flermannsrommene er 3 (n=23) og 4 (n=9) personer.

Leiligheter

65 av mottakene hadde besvart spørsmål angående leilighetsstørrelse. Leilighetenes gjennomsnittsstørrelse er 47,5 m². Det er stort spenn i størrelse på de leilighetene mottakene disponerer, men de to vanligste størrelsene er 50 m² (11 mottak) og 40 m² (7 mottak). 18 mottak har lik fordeling mellom leiligheter på 30 m² (6 mottak), 45 m² (6 mottak) og 80 m² (6 mottak).

Eneboliger

45 av mottakene hadde besvart spørsmål angående eneboligenes størrelse. Den vanligste størrelsen er 100 m² (9 mottak) etterfulgt av 90 m² (8 mottak). 8 mottak har boliger på hhv 120 og 150 m².

Oppsummert ser vi altså at en vanlig størrelse på enerom er 8-10 m², dobbeltrom er oftest 12-15 m², leiligheter 40-50 m² og eneboliger ca. 90-100 m². I hvor stor grad dette er trangt eller romslig vi avhenge av hvor mange som deler på de ulike rommene og boenhetene.

Separate oppholdsrom for menn og kvinner

Svært mange av mottakene (77 eller 95.1 %, n=81) har separate oppholdsrom for menn og kvinner. Kun 2 mottak ser det som en utfordring at det ikke finnes separate oppholdsrom for menn og kvinner. Det er vanlig at man har en egen avdeling for enslige kvinner. 68 av 81 mottak (84.0 %) har svart bekreftende på dette.

Antall beboere per bad, do og kjøkken

En viktig side ved bostandard er tilgangen til viktige fasiliteter som bad, do, og kjøkken. For dette temaet er gir undersøkelsen dessverre færre sikre svar enn ønskelig fordi spørsmålene var stilt tvetydig og dermed sannsynligvis ble tolket forskjellig på ulike mottak. I stedet for å bli oppfattet som hvor mange personer som deler på hver fasilitet, tyder en del av svarene på at det ha bli forstått som hvor mange som deler på denne typen fasiliteter generelt.

Ved 14 av mottakene må 1-4 personer dele bad, ved 23 mottak deler 5 personer bad, ved 29 mottak deler 6-10 personer bad, ved 8 mottak deler 11 og 20 personer bad, mens ved 4 mottak deler mellom 43 og 98 personer bad.

Ved 16 mottak deler 1-4 personer do og ved 15 mottak deler 5 personer do. Ved 27 mottak deler 6-10 personer do, ved 6 mottak deler 12 – 20 personer do og ved 5 av mottakene deler 24-43 personer do.

Ved 8 mottak deler 1-10 personer kjøkken, ved 50 mottak deler 11-30 personer kjøkken, ved 6 mottak deler 35-60 personer kjøkken, ved 6 mottak deler 98 – 200 personer kjøkken og ved 2 mottak oppgis det at mer enn 200 personer deler kjøkken.

Når vi ser spesielt på *enslige* beboeres tilgang til bad, do og kjøkken finner vi også her stor variasjon mellom mottakene, fra et minimum på 1 beboer per fasilitet og helt opp til 600 som deler kjøkkenfasiliteter. Det vanligste ved ordinære mottak (n=42) er at mellom 1 og 10 personer deler bad, do og kjøkken, men det finnes også eksempler på at svært mange deler disse fasilitetene (her må vi som sagt ta forbehold om at respondenten kan ha misforstått spørsmålet).

Botilbudet til enslige beboere

Det er bare et fåtall av de 83 mottakene som svarte bekreftende på at enslige beboere tilbys eget soverom: 20 (24,1%) av mottakene har ikke noen egne soverom for enslige, 42 av mottakene (50,6%) hadde egne soverom kun til noen få av de enslige, mens kun 21 av mottakene tilbyr dette til alle eller de fleste enslige beboere. Soveromstilbudet til enslige beboere varierer i størrelse fra 5 m² (3 mottak) til 15 m² (3 mottak). Den vanligste størrelsen er 10 m² (18 mottak), fulgt av 8 m² (13 mottak) og 12 m² (10 mottak).

Det er videre stor variasjon i fasiliteter som enslige beboere må dele med andre, og dermed også store kvalitetsforskjeller mellom mottak. Det vanligste er å måtte dele bad med mellom 5 og 8 personer (29 mottak). Fordelingen av hvor mange en enslig person må dele do med er svært lik fordelingen av hvor mange de må dele bad med, med samme variasjonsbredde. Også her er det vanligst å dele fasiliteten med 5 personer (15 mottak). Antall personer enslige må dele kjøkken med varierer også mye, men det vanligste er at man

deler kjøkken med 5 - 7 personer (16 mottak). Det er også vanlig å dele kjøkken med 6 -10 personer (21 mottak).

Botilbudet til familier med barn.

81 mottak har gitt informasjon om dette. De aller fleste av disse mottakene tilbyr barnefamiliene egne soverom (87.7 %) og eget bad/WC (86.4 %). Nesten like mange tilbyr disse egne leiligheter (81.5 %) og eget kjøkken (79.0 %). Derimot har bare et mindretall (35.8 %) egen avdeling for barnefamilier.

Utstyr og tjenester ved mottakene.

Her ønsket vi en oversikt over tilgang typer utstyr og tjenester som vil være viktig for et hverdagsliv med muligheter for normal deltakelse og aktivitet for beboerne på mottakene. 81 av mottakene har besvart spørsmålene. Alle mottak har TV, alle unntatt ett mottak har stue / oppholdsrom, alle unntatt 2 mottak har internett og friluftsområde, 9 av 10 har PCer, aktivitetsrom, kjøkken, utendørs lekeplass og utendørs plass for sosialt samvær. Åtte av ti mottak har tilgang til bøker og aviser, treningsutstyr, rom for religiøse aktiviteter/kontemplasjon, og sju av ti mottak har tilgang til telefon, trimrom, hagebruksmuligheter. Generelt kan man dermed si at mottakene ser ut til å ha et bredt tilbud knyttet til daglige aktiviteter (se tabell 4).

Tabell 4. Utstyr og tjenester som beboerne har tilgang til på mottaket (n=81)

Utstyr/tjeneste	Har tilgang	
Bøker/magasiner/aviser	68	(84.0%)
PC	73	90.1%
Internett	79	97.5%
Telefon	60	74.1%
TV	81	100.0%
Treningsutstyr	67	82.7%
Rom for religiøse aktiviteter / kontemplasjon)	69	85.2%
Stue / oppholdsrom (til sosialt samvær, tv etc.)	80	98.8%
Aktivitetsrom (med spill, PCer o.l.)	73	90.1%
Lekerom for barn	72	88.9%
Trimrom	59	72.8%
Kjøkken	76	93.8%
Spiserom	71	87.7%
Utendørs lekeplass	75	92.6%
Utendørs plass for sosialt samvær	77	95.1%
Hagebruk	57	70.4%
Friluftsområde	79	97.5%

Utstyr/tjeneste	Har tilgang	
Annet	50	57.5%

Over halvparten av mottakene hadde også oppgitt annet utstyr/tjenester/fasiliteter enn de faste svarkategoriene: Vi har her gruppert disse svarene inn i utstyr, utendørs fasiliteter, og innendørs fasiliteter, aktivitetstilbud og andre tjenester fra mottaket:

- Blant ulike typer *utstyr* som oppgis er sykler og leker til utlån, ski og barnevogner.
- *Utendørs fasiliteter* som oppgis er skiløyper, fotball-, basketball- og volleyballbane, friidrettsanlegg, svømmehall, parker, hage tilknyttet bolig, båt, badeplass og grillhus.
- *Innendørs fasiliteter* som oppgis er fotballspill, biljard, bordtennis, dans, rom for kino, hobby, flerbruk, møter og informasjon, gymsal, "frisørsalong", rom for kvinner med håndarbeidsutstyr og -aktiviteter, kontorfasiliteter, leksehjelp, og trådløst internett.
- Det oppgis en lang rekke *aktivitetstilbud*: Skogs- og fjellturer, fiskemuligheter, kino- og museumsbesøk, fotballtrening, utflukter til by, samvær med lokal ungdom, aktivitetsbuss, bibliotek, kurs i strikking, engelsk og norsk, handleturer, fritidsaktiviteter i lokalsamfunnet og i regi av Røde Kors og idrettslag, kirker, ulike religiøse samfunn og sangkor.
- *Andre tjenester* fra mottaket som nevnes er informasjonsmøter, individuell veiledning og samtaler, møter med eksterne parter, barnehage på mottaket, og samarbeidsavtale med treningssenter.

Vurderinger av viktige kvaliteter ved eiendommer som skal brukes til asylmottak

Her ser vi på hvor viktig ledelsen ved mottakene antar at ulike tilbud eller kvaliteter ved mottakene er. Vi rapporterer svarene fra sentraliserte og helt eller delvis desentraliserte mottak hver for seg.

Ved de sentraliserte mottakene som hadde besvart denne delen av undersøkelsen (20 av totalt 24 sentraliserte mottak) oppfattes det som viktigst å ha tilgang til gode innendørs fellesarealer (møtepunkter) som kan benyttes til ulike sosiale formål, velstelte uteområder med muligheter for lek, opphold, aktiviteter og hagebruk, samt muligheten til privatliv. Her oppgir alle at dette er ganske eller meget viktig. Stue/oppholdsrom og idrettsrom/treningsrom oppfattes også som ganske eller meget viktig av nesten alle. Nærhet til lokalsentrum, muligheter for å endre mottaket i henhold til antall og sammensetning av beboerne osv og muligheter for matlaging for den enkelte eller den enkelte familie er også kvaliteter som gis høy viktighet hos 17 av 20 mottak.

Ved delvis sentraliserte og helt desentraliserte mottak (n=61) er muligheter til privatliv oppfattet som ganske eller meget viktig ved alle mottak, dernest kommer muligheter for matlaging for den enkelte eller den enkelte familie og nærhet til lokalsentrum som alle

mottak med svært få unntak anser som ganske eller meget viktige tilbud. Det er stor grad av enighet om viktigheten av de fleste kvalitetene som deltakerne ble bedt om å ta stilling til, men i flere tilfeller er det mange som bare ser kvalitetene som litt viktige. Dette gjelder særlig nærhet til andre boliger for asylsøkere, muligheter for å sette et personlig preg på private boenheter og vakre/innbydende omgivelser hvor en tredel av mottakene ser dette som bare litt viktig. Det som oppfattes som minst viktig at beboerne har muligheter for å sette et personlig preg på private boenheter. Bare ett av mottakene ser dette som meget viktig, 8 mottak anser det som ganske viktig og 10 mottak anser som litt viktig eller uviktig. Vakre eller innbydende omgivelser oppleves som meget viktig bare ved 4 av mottakene. 9 mottak rapporterer at det er ganske viktig, mens 6 mottak oppfatter dette som bare litt viktig. Det bør holdes i mente at disse funnene er basert på små tall; 20 sentraliserte mottak, slik at slutninger fra disse bør trekkes med forsiktighet.

Bygningsstandard ved mottakene: Problemer og vedlikehold

81 av 90 mottak besvarte spørsmål om bygningsmessig standard. Ca. halvparten av mottakene har fuktproblemer, trekk fra dører eller vinduer, nedslitte overflater, dårlig inneklima og dårlig tilgjengelighet for funksjonshemmede. 79 av de 81 (97,5%) mottakene som besvarte undersøkelsen har faste rutiner for vedlikehold av bygninger og utearealer (reparasjoner, oppussing, rydding mm).

Det er ganske klare forskjeller mellom sentraliserte og desentraliserte mottak på de fleste vedlikeholds- og bygningsmessige problemer (se tabell 5): Mens sanitærforholdene oppfattes som ganske gode ved 60 % av sentraliserte mottak, er de vurdert som ganske eller meget gode ved 80 % av helt desentraliserte mottak og ved 75 % av delvis sentraliserte mottak. Lekkasje fra tak forekom ved 45 % av sentraliserte mottak men bare ved 8 % av de helt desentraliserte mottakene. Det er mindre forskjeller når det gjelder lekkasje fra våtrom, hvor dette forekom ved 45 % av sentraliserte mottak og ved 36 % av helt desentraliserte mottak. Fuktproblemer og trekk fra dører og vinduer er det betydelig mer av ved sentraliserte mottak, i begge tilfeller ved 80 % av de sentraliserte mottakene mot 48 % av de desentraliserte mottakene. Nedslitte overflater er vanlig ved alle typer mottak men likevel betydelig mer utbredt ved sentraliserte mottak (95 %) enn ved delvis sentraliserte (77.8 %) og helt desentraliserte mottak (76 %). Dårlig inneklima er også oftere forekommende ved sentraliserte mottak (70 % av tilfellene) enn ved delvis sentraliserte (52.8 % av mottakene) og helt desentraliserte (52.0 % av mottakene). De helt desentraliserte mottakene rapporterer betydelig færre tilfeller av generelt forfall (24.0 %) enn delvis sentraliserte (36.1 %) og helt sentraliserte mottak (35.0 %).

Tabell 5. Rapportering av bygningsmessige problemer.

		Er mottaket:		
		Sentralisert (mottakssenter og alle boenheter samlet på ett (n=20)	Delvis sentralisert (både boenheter i sentralt bygg og spredt) (n=36)	Helt desentralisert (n=25)
Sanitærforhold	Meget dårlig	0 (0%)	0 (0%)	1 (4.0%)
	Litt dårlig	2 (10%)	1 (2.8%)	0 (0%)
	Verken godt eller dårlig	6 (30%)	8 (22.2%)	3 (12.0%)
	Ganske godt	12 (60%)	21 (58.3%)	11 (44.0%)
	Meget godt	0 (0%)	6 (16.7%)	9 (36.0%)
	Vet ikkje	0 (0%)	0 (0%)	1 (4.0%)
Lekkasjer fra tak	Ja	9 (45.0%)	13 (36.1%)	2 (8.0%)
	Nei	10 (50%)	22 (61.1%)	22 (88.0%)
	Vet ikkje	1 (5.0%)	1 (2.8%)	1 (4.0%)
Lekkasjer på våtrom	Ja	9 (45.0%)	12 (33.3%)	9 (36.0%)
	Nei	9 (45.0%)	23 (63.9%)	16 (64.0%)
	Vet ikke	2 (10.0%)	1 (2.8%)	0 (0.0%)
Fuktproblemer (kondens/mugg på vegger, gulv, himling, vinduer)	Ja	16 (80.0%)	24 (66.7%)	12 (48.0%)
	Nei	4 (20.0%)	12 (33.3%)	13 (52.0%)
Trek fra dører eller vinduer	Ja	16 (80.0%)	24 (66.7%)	12 (48.0%)
	Nei	4 (20.0%)	10 (27.8%)	12 (48.0%)
	Vet ikke	0 (0.0%)	2 (5.6%)	1 (4.0%)
Nedslitte overflater	Ja	19 (95.0%)	28 (77.8%)	19 (76.0%)
	Nei	1 (5.0%)	7 (19.4%)	6 (24.0%)
	Vet ikke	0 (0.0%)	1 (2.8%)	0 (0.0%)
Dårlig inneklime (for varmt, for kaldt, dårlig luft)	Ja	14 (70.0%)	19 (52.8%)	13 (52.0%)
	Nei	5 (25.0%)	16 (44.4%)	12 (48.0%)
	Vet ikke	1 (5.0%)	1 (2.8%)	0 (0.0%)
Generelt forfall	Ja	7 (35.0%)	13 (36.1%)	6 (24.0%)
	Nei	11 (55.0%)	20 (55.6%)	18 (72.0%)
	Vet ikke	2 (10.0%)	3 (8.3%)	1 (4.0%)

Tabell 6. Hvor godt eller dårlig man anser at utvalgte deler av mottaket er vedlikeholdt (n=81)

	Meget dårlig	Litt dårlig	Verken godt eller dårlig	Ganske godt	Meget godt	Vet ikke
Kjøkken	1 1.2%	1 1.2%	20 24.7%	39 48.1%	19 23.5%	1 1.2%
Soverom	1 1.2%	3 3.7%	18 22.2%	46 56.8%	12 14.8%	1 1.2%
Fellesrom	1 1.2%	5 6.2%	16 19.8%	43 53.1%	16 19.8%	0 0.0%
Sanitærforhold	1 1.2%	3 3.7%	17 21.0%	44 54.3%	15 18.5%	1 1.2%

Svært få mottak oppleves å ha meget dårlig eller litt dårlig vedlikeholdte rom og fasiliteter. Omtrent 50 % av mottakene rapporterer at vedlikeholdet er ganske godt, mens ca. 20 % opplever det som verken godt eller dårlig, og det samme antall opplever vedlikeholdet som meget godt. Det bør noteres at dette ikke er objektive vurderinger, og at oppfatningen om vedlikeholdets kvalitet farges av at man gradvis venner seg til en standard som kan oppfattes annerledes av utenforstående. Dette understøttes av at det rapporteres til dels høy forekomst av bygningsmessige problemer ved mottakene. Vi kommer tilbake til dette i rapportens konklusjon.

Oppfatninger om mottakenes estetiske utforming

Mottaksledelsen oppfatter den estetiske utformingen utendørs som fra nøytral til ganske god eller meget god, svært få er misfornøyd med dette, og ingen mottak vurderer estetisk utforming som meget dårlig.

Tabell 7. Hvor god eller dårlig man opplever at mottakets/bygningenes estetiske utforming er med hensyn til en del forhold utendørs (n=80-81).

	Meget dårlig	Litt dårlig	Verken god eller dårlig	Ganske god	Meget god	Vet ikke
Arkitektonisk utforming (proporsjoner og dimensjoner (bygningshøyde, volum osv.) (n=80)	0 0.0%	2 2.5%	24 31.3%	31 37.5%	21 23.8%	4 5.0%
Farger og materialbruk (n=81)	0 0.0%	6 7.4%	26 32.1%	30 37.0%	16 19.8%	3 3.7%
Adkomst til eiendommen (n=80)	0 0.0%	2 2.5%	6 7.5%	25 31.3%	47 58.8%	0 0.0%
Hovedinngang / evt. inngangspartier til boenheter (n=80)	0 0.0%	1 1.3%	13 16.3%	38 47.5%	28 35.0%	0 0.0%
Uteområder (n=80)	0 0.0%	2 2.5%	8 10.0%	35 43.8%	35 43.8%	0 0.0%

Av tabell 7 framgår det at man er mest fornøyd med hovedinnganger/inngangspartier hvor 90,1 % (72) av mottakene er ganske eller meget godt fornøyd, mens man er litt mindre fornøyd med farger og materialbruk (56,8 % er her ganske eller godt fornøyd, mens 32,1 % bedømmer dette til å være verken godt eller dårlig). Det er flest mottak som vurderer farger og materialbruk som litt dårlig (6 eller 7.4 %). Det er også en stor gruppe (31,3 %) som opplever den arkitektoniske utformingen som verken god eller dårlig.

Majoriteten av mottakspersonalet er likevel ganske eller godt fornøyd med farger og materialbruk utendørs.

Tabell 8. Hvor god eller dårlig man opplever at mottakets/bygningenes estetiske utforming er med hensyn til en del forhold innendørs

	Meget dårlig	Litt dårlig	Verken god eller dårlig	Ganske god	Meget god	Vet ikke
Arkitektonisk utforming (lys, luft, atmosfære osv.) (n=80)	0 0.0%	4 5.0%	29 36.3%	36 45.0%	10 12.5%	1 1.3%
Farger og materialbruk (n=80)	1 1.3%	8 10.0%	30 37.5%	30 37.5%	10 12.5%	1 1.3%
Innredning (fast + møbler) (n=80)	2 2.5%	6 7.5%	29 36.3%	36 45.0%	6 7.5%	1 1.3%
Utsmykning (n=81)	3 3.7%	12 14.8%	44 54.3%	16 19.8%	4 4.9%	2 2.5%
Vegetasjon/Blomster (n=80)	4 5.0%	16 20.0%	43 53.8%	10 12.5%	3 3.8%	4 5.0%

Man er jevnt over mindre fornøyd med den estetiske utformingen innendørs enn med utendørs utforming. Bare 10 av mottakene (12,5 %) vurderer arkitektonisk utforming eller farger og materialbruk som meget gode, mens innredning utsmykning og vegetasjon oppfattes som meget god bare ved mellom 3 til 6 mottak, og som meget dårlig ved mellom 1 og 4 mottak. Innendørs utforming oppfattes som middels god, eller nøytral, men noe misnøye med farger, materialbruk, utsmykning og planter kan spores.

Tabell 9. Evalueringer av sentraliserte og delvis sentraliserte mottaks utforming. (n=56)

	Helt uenig	Delvis uenig	Verken enig eller uenig	Delvis enig	Helt enig	Vet ikke
Mottaket er utformet med hensyn til estetikk	12 (21,4%)	10 (17,9%)	16 (28,6%)	12 (21,4%)	5 (8,9%)	1 (1,8%)
Mottaket er utformet med hensyn til funksjonen som asylmottak alene	10 (17,9%)	13 (23,2%)	17 (30,4%)	9 (16,1%)	4 (7,1%)	3 (5,4%)

Personalet ved desentraliserte mottak (n=24), altså mottak som benytter vanlige boliger for sine beboere, ble spurt om de vurderte vedlikehold og estetisk utforming av mottakets bygninger som dårligere, lik eller bedre enn nabobebyggelsen. Så godt som alle mottak vurderte vedlikehold og estetiske utforming som lik, men ikke i noen tilfeller som bedre, enn nabobebyggelsen,

Tabell 10. Oppfatninger av helt desentraliserte mottaks vedlikehold og estetiske utforming sammenlignet med nabobebyggelse (n=24).

	Dårligere	Omtrent likt	Bedre
Vedlikehold	2 (8,3%)	22 (91,7%)	0
Estetisk utforming	1 (4,2%)	23 (95,8%)	0

Mottakenes beliggenhet

Det ble stilt en rekke spørsmål for å kartlegge mottakets beliggenhet med tanke på hvor bymessig eller landlig det er der, typer landskap, solforhold, nærmiljø, naboer, utsikt osv. Svarene viser at de aller fleste mottakene (76 %) ligger i eller nær småby eller tettsted. Ingen av mottakene blir karakterisert som alenestående. De delvis sentraliserte og helt desentraliserte mottakene (n=60) ligger for det meste spredt i ordinær bebyggelse (53 mottak, eller 88,3 %) og de aller fleste stedene (42 mottak eller 70 %) ligger flere enheter samlet i gruppe.

Kollektivtransporttilbud ved mottakene

Her var hensikten å få vite noe om hvor godt eller dårlig kollektivtransporttilbudet er fra mottaket eller boenhetene til nærmeste by eller tettsted. 11,7 % av mottakene svarte at kollektivtransporttilbudet er dårlig eller meget dårlig, men det store flertall (67,8 %) vurderer tilbudet som godt eller meget godt. 28 av 90 mottak (31,1 %) oppgir at de gir pengestøtte til bruk av kollektivtransport.

Nærmiljøkvaliteter

Vi ønsket her å få informasjon om hvordan omgivelsene i mottakets/boenhetenes umiddelbare nærhet best kunne beskrives. Det var mulig å krysse av for alle alternativer som passer. Et flertall (53,3 %) beskriver omgivelsene som landlige og som grøntarealer/parker/friluftsområder, og ca. 45 % beskriver omgivelsene som lekeplasser og som bymessige omgivelser med butikker og andre service- og kulturtilbud. Rundt 20 % av mottakene beskriver omgivelsene som bymessige eller veier med mye biltrafikk. Svært få (5,6 %) er omgitt av hovedsakelig parkeringsplasser. Ved 78 mottak bekreftet man at beboerne har direkte tilgang til friluftsområder, mens ett av mottakene svarte nei på dette spørsmålet. 11 mottak har ikke svart på dette.

Avstand til lokalbefolkning

De aller fleste mottakene ligger i umiddelbar nærhet av andre fastboende, en mindre gruppe opptil 1 km unna, men svært få ligger lenger vekk. 65 av 79 mottak oppgir at det er under 100 meter til nærmeste fastboende lokalbefolkning, 11 mottak oppgir avstanden til mellom 100 m og 1 km, og 3 mottak oppgir avstanden til mellom 1 og 5 km. 11 mottak besvarte ikke spørsmålet.

Beliggenhetens betydning for driften av mottakene

Ca. 80 av mottakene oppgir at beliggenheten enten ikke har noen betydning eller at den er fordelaktig for driften. 6 av mottakene (6,7 %) oppgir at beliggenheten er en ulempe for driften av mottaket/beboerne, 15 mottak (16,7 %) oppgir at beliggenhet ikke har noen betydning, og 58 mottak (64,4 %) oppgir at beliggenheten er en fordel.

I åpne svar har de som ønsket dette begrunnet beliggenhetens betydning. *Sju av mottakene har begrunnet hvorfor beliggenhet er en ulempe:*

Mottakets bygninger ligger så spredt at det tar mye tid og penger å kjøre mellom dem, i et tilfelle er det 18 km mellom enhetene. Dårlige eller ingen kollektivforbindelser gjør ellers god beliggenhet langt fra kommunesenter tungvint. Slike forhold skaper misnøye og mistrivsel. Dette gjør det vanskelig for beboerne å delta i fritidsaktiviteter i lokalsamfunnet. I et tilfelle er ulempen at beliggenheten medfører naboer for nært innpå, samt kontakt med kriminelle og uteliv, og problemer med uvedkommende inne på mottaket.

10 av mottakene har oppgitt grunner til at beliggenheten ikke har noen betydning for driften. Det som går igjen i disse begrunnelsene er at en isolert beliggenhet ikke er en ulempe i seg selv: Når kollektivtilbudet er godt og mottaket har godt med tilbud og gode rutiner for å ivareta beboerne oppveier dette eventuelle ulemper ved beliggenheten. Ved noen desentraliserte mottak ligger boenhetene spredt omkring i kommunen, dette medfører at den enkelte boenhetens beliggenhet ikke blir en viktig faktor. Begrunnelser som gis i denne forbindelsen er at boligene ligger isolert til slik at beboerne har lite kontakt, at boligene er spredt i kommunen, at mottaket ligger langt fra alt i ei lita bygd, at transportmuligheter er så gode at beliggenhet ikke betyr noe, at mange tilbud på mottaket veier opp for beliggenhet, og at man har så gode rutiner for å ivareta beboerne at dette motvirker eventuelle ulemper ved beliggenheten.

Så mange som 60 deltakere har begrunnet *hvorfor de synes mottakets beliggenhet er en fordel for driften.* De fordelene som går igjen oftest er at desentraliserte boenheter gir en normal norsk bosituasjon som igjen bidrar til integrering og at det er en fordel med sentral beliggenhet og nærhet til alle typer tjenestetilbud. I et litt mer detaljert bilde kan følgende begrunnelser framheves:

- Boenhetene ligger i passe nærhet til hverandre og til skole, butikker, idrettshall og friluftsområde.
- Beliggenheten bidrar til rask integrering, gir tilgang til fritidstilbud, gjør deltakelse i frivillig arbeid mulig, muliggjør normalisert levemåte
- Naboene opplever mottaket som uproblematisk
- Desentraliserte mottak er en fordel i seg selv fordi det gir en normalisert norsk bosituasjon
- Det er en fordel at mottaket ligger relativt utilgjengelig for uønskede besøk

Beliggenhet og trivsel

Hva mener personalet om betydningen av mottakets beliggenhet for beboernes trivsel ved mottaket?

Ved et klart flertall, 56 av mottakene (62,2 %), opplever man at mottakets beliggenhet er en klar fordel for beboernes trivsel. Ved 15 av mottakene (16,7 %) har ikke beliggenhet noen betydning for trivsel, mens den blir oppfattet som en ulempe for trivselen ved 8 av mottakene (8,9 %). 11 av mottakene (12,2 %) har ikke svart på spørsmålet om dette.

Mottakets beliggenhet antas å påvirke fysisk og mental helse i ganske eller meget stor grad ved 23 av mottakene (25,5 %). Derimot ble klimatiske forhold ansett som viktig bare ved 12 av mottakene (13,3 %), mens bygningsmessige forhold antas å påvirke fysisk og mental helse i ganske eller meget stor grad ved 18 av mottakene (20 %). Beliggenhet antas altså å være viktigere enn både bygningsmessige og klimatiske forhold.

I tillegg ble det gitt anledning til å gi egne begrunnelser for svaret man hadde gitt. Vanlige begrunnelser for hvorfor mottakets beliggenhet er en ulempe for trivselen var at beboerne sjelden fikk møte etniske nordmenn, at beboerne var avhengig av transport for å handle, at bussforbindelsen var dårlig og kostbar, og at mottaket burde vært mer synlig i lokalsamfunnet for å lette integrering, og på den måten redusere muligheten for uro og kriminalitet ved mottaket.

Blant begrunnelser for hvorfor beliggenhet ikke har noen betydning for trivsel, finner vi at beboerne har så ulike behov at trivsel vil være avhengig av ulike forhold for ulike mennesker. Man mener også å se at de fleste beboerne aksepterer mottakets beliggenhet med de fordeler og ulemper som dette kan ha. Beliggenhet oppfattes også som mindre viktig enn hvordan beboere og ansatte sammen skaper trivsel og mulighet for aktiviteter, eller kan også oppveies av gode bussforbindelser til tettsted og aktiviteter.

Begrunnelsene for hvorfor beliggenhet var en fordel for trivsel handler i stor grad om nærhet til sentrum med god tilgjengelighet til andre mennesker, aktivitetstilbud og butikker. En boform som er mest mulig lik ordinær norsk boform fremmer også trivsel ved at det gir

opplevelse av normalitet, og at huset oppleves som ens eget. Ettersom de fleste kommer fra kulturer med tett og stor sosial omgang, er det en viktig kilde til trivsel å kunne omgås venner eller familie fra hjemlandet og at man ikke er ensom. Spredte hus oppfattes som noe som øker integreringen.

Kulturelle og sosiale faktorer

Muligheter for utflukter med beboere

Mottakene (n=90) opplever relativt små problemer med å organisere utflukter i nærmiljøet. Særlig lett er det å ta turer i naturområder.

47 av mottakene (52,2 %) mener det er meget lett for beboerne å oppsøke arenaer som bysenter med kulturtilbud, kjøpesenter/butikker og naturområder uten tilrettelegging fra mottaket, 17 av mottakene (18,9%) mener dette er ganske lett, 8 mener (8,9%) det er verken lett eller vanskelig, 3 finner det litt vanskelig (3,3%) og 2 finner det meget vanskelig (2,2%) for beboerne å oppsøke disse arenaene uten tilrettelegging.

Oppfatninger av mottakets/boenhetens nærmeste naboer

Oppfatningen av mottakenes nærmeste naboer er i hovedsak positive (se tabell 11). De fleste (74,4%) oppfatter naboene som vennlige, oppfatter dem ikke som fiendtlige (6,7%) eller som engstelige (51,1%). Ganske mange oppfatter naboene som interesserte (41,1%) og nysgjerrige (38,9%).

Tabell 11. Oppfatninger av mottakets/boenhetens nærmeste naboer (n=90)

	Ja	Nei	Vet ikke	Ubesv.
Likegyldig	27 (30%)	30 (33,3%)	20 (22,2%)	13 (14,4%)
Vennlig	67(74,4%)	3(3,3%)	7(7,8%)	13 (14,4%)
Fiendtlig	6 (6,7%)	60 (66,7%)	11 (12,2%)	13 (14,4%)
Interessert	37(41,1%)	20 (22,2%)	20(22,2%)	13 (14,4%)
Nysgjerrig	35 (38,9%)	23 (25,6%)	19 (21,1%)	13 (14,4%)
Engstelig	13 (14,4%)	46 (51,1%)	18 (20,0%)	13 (14,4%)

Hvis man knytter mottakspersonalets oppfatninger om de nærmeste naboene opp mot deres vurderinger av konfliktnivå viser bivariate korrelasjonsanalyser (se tabell 12) at jo vennligere man oppfatter at naboene er, desto lavere vurderer man at konfliktnivå mellom både beboere og ansatte og beboere og lokalsamfunn er. Ut over dette fant vi ingen statistisk signifikante sammenhenger mellom oppfatninger av naboene og vurderinger av konfliktnivåer

Tabell 12. Konfliktnivå og sammenhenger med oppfatninger av mottakets nærmeste naboer (Pearson's r, n=77)

Oppfatning av naboer som:	Vurdering av konfliktnivået mellom beboerne ved asylmottaket	Vurdering av konfliktnivået mellom beboerne og ansatte ved asylmottaket	Vurdering av konfliktnivået mellom beboere ved asylmottaket og lokalsamfunnet
Likegyldig	-,146	-,022	-,062
Vennlig	,140	,318**	,267*
Fiendtlig	,105	-,078	-,152
Interessert	,168	,021	,112
Nysgjerrig	,134	-,038	,075
Engstelig	-,024	-,117	,033
*: p<.05;** :p<.01			

Trivselstiltak ved mottakene

De fleste mottakene som har svart på spørsmålene om trivselstiltak (n=90) har tilgang til de tiltakene eller tilbudene som vi spør om. Det tilbudet som færrest hadde, var kulturtilbud ved mottaket, 36,7 % bekrefter at de mangler kulturtilbud. Svært mange, over 80 % - har tilgang til treningstilbud og kulturtilbud utenfor mottaket. De fleste øvrige tiltak er det tilgang til i drøyt 70 % av mottakene, med unntak av treningstilbud ved mottak (67,8 %). Helse- og sosialtjenester er i stor eller meget stor grad tilgjengelig på 48 av mottakene (53,3 %), men ganske eller meget liten grad på 19 av mottakene (21,1 %), og i moderat grad på 10 av mottakene (11,1 %). Spørsmålet var ubesvart av 13 av mottakene (14,4 %).

Helse- og sosialtjenester er i stor eller meget stor grad tilgjengelig i kommunesenter for 72 av mottakene (80 %), i moderat grad for 4 av mottakene (4,4 %) og i liten grad eller ikke i det hele tatt ved ett av mottakene. Spørsmålet var ubesvart av 13 av mottakene (14,4 %).

Vi ser altså at et flertall av mottakene har tilgang til alle de tiltakene eller tilbudene som ble kartlagt i denne undersøkelsen. Likevel er det slik at over en tredel av mottakene oppgir at de ikke har kulturtilbud, og det samme gjelder for treningstilbud. Dette kompenseres imidlertid ved at svært mange - over 80 % - oppgir at de har lett tilgang til treningstilbud og kulturtilbud utenfor mottaket.

Bare 16 av mottakene utfører egne trivselsundersøkelser. Av disse utfører kun ett mottak trivselsundersøkelser hvert kvartal, 3 mottak utfører trivselsundersøkelser hvert halvår, 9 utfører trivselsundersøkelser hvert år og 3 gjør dette annethvert år eller sjeldnere.

Hvilke forhold antar personalet er viktigst for beboernes trivsel? 10 av mottakene besvarte dette spørsmålet. Hovedinnholdet i disse responsene er oppsummert nedenfor:

- Alle beboere bør ha en fast kontaktperson ved mottaket. Dette er viktig for beboernes tillit til og relasjon til mottaket.
- Beboerne bør vite hva som kommer til å skje i nær fremtid. Usikker fremtid henger sammen med dårlig trivsel.
- Personalet, særlig miljøarbeidere og vaktmestre, må sette av tid til kontakt med beboerne og være lett tilgjengelige i kontor- eller åpningstid
- Likebehandling ved konsekvenser
- Muligheter for å få dekket behovet for sosial kontakt
- Beboerne må være sikret et privatliv
- Beboerne må ha mulighet til å påvirke hvem de skal dele rom med
- Gode transporttilbud

Vi kan oppsummere disse punktene med at det legges særlig vekt på gode sosiale relasjoner, forutsigbarhet og trygghet. Men det er også flere som kan påvirkes av fysiske løsninger: f.eks. dekket behov for sosial kontakt, privatliv og transport.

Konfliktnivå

Våre funn viser at konflikter ikke oppfattes som et stort problem ved de fleste norske asylmottak. Likevel har et mindre antall av mottak en noe høyere forekomst av konflikt, særlig gjelder dette konflikter mellom beboerne. Vi skal se nærmere på dette nedenfor:

Konfliktnivået mellom beboere og lokalsamfunn vurderes til å være lavt eller svært lavt ved hele 74 av alle mottak (80,1 %) som har deltatt i spørreundersøkelsen (se tabell 13). Kun i 3 tilfeller ble konfliktnivået vurdert som moderat. Konfliktnivået mellom beboere og ansatte vurderes som lavt eller svært lavt ved 70 av mottakene (77,7 %), som moderat ved 6 av mottakene (6,7 %), og som høyt kun ved ett mottak. Konfliktnivået mellom beboerne vurderes som lavt eller svært lavt ved 57 av mottakene (65,5 %), som moderat ved 16 av mottakene (17,8 %), og som høyt eller svært høyt ved 2 mottak. Konfliktnivået er altså i hovedsak lavt ved norske asylmottak.

Tabell 13. Mottakspersonalets (n=90) evalueringer av konfliktnivåer ved mottakene mellom beboere, beboere og ansatte, og beboere og lokalsamfunn

	Svært lavt	Lavt	Moderat	Høyt	Svært høyt	Vet ikke	Ubesvart
Konfliktnivå mellom beboere	22 (24,4%)	37 (41,1%)	16 (17,8%)	1 (1,1%)	1 (1,1%)	----	13 (14,4%)
Konfliktnivå mellom beboere og personale	40 (44,4%)	30 (33,3%)	6 (6,7%)	1 (1,1%)	-----	----	13 (14,4%)
Konfliktnivå mellom beboere og lokalsamfunn	48 (53,3%)	26 (28,9%)	3 (3,3%)	----	----	----	13 (14,4%)

Vi skal også se nærmere på sammenhenger mellom vurderingene av de tre ulike aspektene ved konflikt som vi spurte personalet om - konfliktnivå mellom beboere, mellom beboere og ansatte ved mottak, og mellom beboere og lokalsamfunnet. Dette ble undersøkt i en serie bivariate korrelasjonsanalyser (se tabell 14):

Tabell 14. Bivariate korrelasjonsanalyser (Pearson's r) av sammenhenger mellom typer av konfliktnivå (n=77)

	Konfliktnivå mellom beboerne	Konfliktnivå mellom beboerne og ansatte	Konfliktnivå mellom beboere og lokalsamfunnet?
Hvordan vurderer du/dere konfliktnivået mellom beboerne og ansatte ved asylmottaket?	,638**		----
Hvordan vurderer du/dere konfliktnivået mellom beboere ved asylmottaket og lokalsamfunnet?	,350**	,508**	----
*: P >.05			

Det er til dels sterke sammenhenger mellom vurderinger av de tre typene konflikter - mellom beboere, mellom beboere og ansatte ved mottak, og mellom beboere og lokalsamfunnet. Disse vurderingene er alle positivt korrelert: Jo høyere personalet vurderer nivået på en av konflikttypene desto høyere vil man også vurdere de to andre.

Forhold som er særlig sentrale for konfliktnivå mellom beboere

Spørreundersøkelsen inneholdt også et åpent spørsmål der deltakerne fikk anledning til å bidra med tilleggsinformasjon knyttet til konfliktnivået mellom beboerne. 29 av mottakene bidro med synspunkter på dette. Nedenfor følger en oppsummering av synspunktene:

Høyt konfliktnivå oppfattes som særlig knyttet til en situasjon med mange langtidsbosatte i mottaket, enten dette er personer som har overskredet utreisefristen og lever i redsel for politiet, personer som venter i flere år i et mottak på en avgjørelse fra UDI/UNE, eller personer med oppholdstillatelse som blir boende i lang tid ved mottak. Situasjonen forverres av små muligheter til privatliv, fravær av felles kjøkken og sanitæranlegg, og av uenighet om konsekvenser ved brudd på boregler.

Lavt konfliktnivå oppfattes som knyttet til lavt antall beboere per boenhet (ikke flere enn 4 - 5 personer), at beboerne møtes av de ansatte som likeverdige mennesker og de ansattes miljøarbeid blant beboerne. Andre forhold som forbindes med senket konfliktnivå er god integrering med muligheter for (lovlig eller ulovlig) arbeid, gode relasjoner og kommunikasjon mellom ansatte og beboere, internetttilgang for alle beboere,

beboerrådsmøter, konflikthåndteringskurs, og at de mottaksansatte engasjerer beboerne i ulike aktiviteter og dermed møter dem på andre arenaer enn på kontoret. Det er også av betydning at de som bor sammen er av samme nasjonalitet.

Forskjeller i konfliktnivåer som en funksjon av ulikheter mellom mottakene

Vi skal her se på om det kan påvises gjennomsnittsforskjeller i vurderinger av konfliktnivåer mellom mottak med ulike tilbud og kvaliteter. Gjennomsnittsverdier for konfliktnivåer ved mottakene blir sammenlignet ved hjelp av t-tester, som er en statistisk test for å fastslå om to gruppegjennomsnitt er signifikant forskjellige fra hverandre. Påvirkes vurdert konfliktnivå av hvorvidt mottakene har separate oppholdsrom for kvinner, egen avdeling for enslige kvinner, om de er spredt i ordinær bebyggelse, om boenhetene er gruppert/samlet, om personer med funksjonsnedsettelse utgjør en stor andel av beboerne, om mottakene har direkte adgang til friluftsområder, og om mottakene har gode rom for å møte helsepersonell? Svar på disse spørsmålene vil være viktige for krav som bør stilles til innendørs og utendørs kvaliteter ved fremtidige mottak.

Tabell 15. Konfliktnivåer ved asylmottak som har og ikke har separate oppholdsrom for menn og kvinner

	Separate oppholdsrom	N	Mean	SD
Konfliktnivå mellom beboerne ved mottaket	Ja	73	1,99	,825
	Nei	4	2,00	,816
	Total	77	1,99	,819
Konfliktnivået mellom beboerne og ansatte	Ja	73	1,59	,704
	Nei	4	1,50	,577
	Total	77	1,58	,695
Konfliktnivået mellom beboere og lokalsamfunn	Ja	73	1,38	,568
	Nei	4	2,00*	,000
	Total	77	1,42	,570
*p< .05				

De aller fleste mottak har slike separate oppholdsrom slik at det er vanskelig å teste reelle gruppeforskjeller. Det vi kan si er at konfliktnivå mellom beboerne og mellom beboere og ansatte ikke ser ut til å bli påvirket av om det fins separate oppholdsrom for menn og kvinner. Derimot er konfliktnivået mellom beboere og lokalsamfunn noe høyere ved mottak som ikke har separate oppholdsrom (2,00) enn ved mottak som har dette (1,38).

Tabell 16. Konfliktnivåer ved mottak med (n=65) og uten (n=12) egen avdeling for enslige kvinner

		N	Mean	SD
Hvordan vurderer du/dere konfliktnivået mellom beboere ved asylmottaket og lokalsamfunnet?	Med	65	1,45	,587
	Uten	12	1,25	,452
	Total	77	1,42	,570
Hvordan vurderer du/dere konfliktnivået mellom beboerne ved asylmottaket?	Med	65	2,02	,820
	Uten	12	1,83	,835
	Total	77	1,99	,819
Hvordan vurderer du/dere konfliktnivået mellom beboerne og ansatte ved asylmottaket?	Med	65	1,65	,717
	Uten	12	1,25	,452
	Total	77	1,58	,695
n.s.				

Forskjellene i konfliktnivå mellom mottak med og uten egen avdeling for enslige kvinner er ikke signifikant forskjellige, men det er en svak tendens til at konfliktnivåene er noe høyere ved mottak som ikke har egen avdeling for enslige kvinner.

Tabell 17. Konfliktnivå og beliggenhet: spredt i ordinær bebyggelse (n=51) eller ikke (n=7)

	Spredt i ordinær bebyggelse?	N	Mean	S. D.
Konfliktnivået mellom beboere og lokalsamfunn	Ja	51	1,33	,476
	Nei	7	1,57	,787
	Total	58	1,36	,520
Konfliktnivå mellom beboerne ved mottaket	Ja	51	1,90	,728
	Nei	7	2,00	,816
	Total	58	1,91	,732
Hvordan vurderer du/dere konfliktnivået mellom beboerne og ansatte ved asylmottaket?	Ja	51	1,55	,642
	Nei	7	1,71	,756
	Total	58	1,57	,652
n.s.				

Om boenhetene er spredt i ordinær bebyggelse eller ikke ser ikke ut til å ha noen betydning for konfliktnivåer. Det er bare en svak tendens til at spredte enheter har et noe lavere konfliktnivå. Som det framgår av tabellen er det ganske få (n=7) mottak som ikke har boenhetene spredt i den ordinære bebyggelsen, og små forskjeller mellom de to typene beliggenhet.

Tabell 18. Konfliktnivå og hvorvidt personer med funksjonsnedsettelse utgjør en stor andel (n=3) av beboerne eller ikke (n=68) på mottaket.

	Utgjør personer med funksjonsnedsettelse en stor andel av beboerne?	N	Mean	SD
Konfliktnivå mellom beboere og lokalsamfunn	Ja	3	1,33	,577
	Nei	68	1,43	,581
	Total	71	1,42	,577
Konfliktnivå mellom beboerne	Ja	3	3,00*	,000
	Nei	68	1,91	,728
	Total	71	1,96	,745
Konfliktnivå mellom beboere og ansatte	Ja	3	2,67**	,577
	Nei	68	1,53	,657
	Total	71	1,58	,690
*p<.05, **p<.01				

Svært få av de mottakene som har svart på dette spørsmålet oppgir at de har en stor andel av beboerne med funksjonsnedsettelse. Likevel er konfliktnivået statistisk signifikant høyere ved mottak som har svart ja på spørsmålet både når det gjelder konfliktnivå mellom beboere og mellom beboere og ansatte. Dette indikerer at det er mer krevende å drive mottak når en stor andel av beboere har funksjonsnedsettelse.

Tabell 19. Konfliktnivå ved mottak som har (n=76) og ikke har (n=71) direkte adgang til friluftsområder

		N	Mean	SD
Hvordan vurderer du/dere konfliktnivået mellom beboere ved asylmottaket og lokalsamfunnet?	Ja	76	1,41	,570
	Nei	1	2,00	.
	Total	77	1,42	,570
Hvordan vurderer du/dere konfliktnivået mellom beboerne ved asylmottaket?	Ja	76	1,97	,816
	Nei	1	3,00	.
	Total	77	1,99	,819
Hvordan vurderer du/dere konfliktnivået mellom beboerne og ansatte ved asylmottaket?	Ja	76	1,58	,698
	Nei	1	2,00	.
	Total	77	1,58	,695

Her er det ikke mulig å teste gruppeforskjeller ettersom det er bare ett mottak som rapporterer å ikke ha direkte adgang til friluftsområder. Vi kan likevel konstatere at dette

ene mottaket har et noe høyere nivå enn gjennomsnittsnivået for øvrige mottak på alle tre typer konflikter som vi undersøkte.

Tabell 20. Konfliktnivå og tilgang på rom for å møte helsepersonell uten at det er synlig for alle.

	Tilgang på rom for å møte helsepersonell	N	Mean	Std. Deviation
Hvordan vurderer du/dere konfliktnivået mellom beboere ved asylmottaket og lokalsamfunnet?	Ja	33	1,42	,614
	Nei	14	1,64	,633
	Total	47	1,49	,621
Hvordan vurderer du/dere konfliktnivået mellom beboerne ved asylmottaket?	Ja	33	2,00	,791
	Nei	14	2,14	,770
	Total	47	2,04	,779
Hvordan vurderer du/dere konfliktnivået mellom beboerne og ansatte ved asylmottaket?	Ja	33	1,48	,667
	Nei	14	1,93	,829
	Total	47	1,62	,739

Det ble ikke påvist noen klare gruppeforskjeller her, men likevel en ikke overraskende tendens til at de mottakene (n=33) som hadde gode rom for å møte helsepersonell hadde et noe lavere konfliktnivå enn mottak som ikke hadde slike rom (n=14).

Sammenhenger mellom vurderinger av konflikttypen og variasjoner i tilbud ved mottakene

Tabell 21. Sammenhenger mellom vurderinger av konfliktnivåer og av hvor lett det er å foreta utflukter i nærområdet: Bivariate korrelasjoner (Pearson's r)

	Konfliktnivå mellom beboere	Konfliktnivå mellom beboere og ansatte	Konfliktnivå mellom beboere og lokalsamfunnet
Hvor lett det er å organisere utflukter til bysenter med kulturtilbud	-,081	,103	,254*
Hvor lett det er å organisere utflukter til kjøpesenter/butikker	,215	,205	,276*
Hvor lett det er å organisere utflukter til naturområder	-,139	-,097	,118
Hvor lett det er å gjøre spontane utflukter til bysenter med kulturtilbud	,045	,173	,145
Hvor lett det er å gjøre spontane utflukter til kjøpesenter/butikker	,209	,201	,102

Hvor lett det er å gjøre spontane utflukter til Naturområder	,143	,235*	,118
Hvor lett det er for beboerne å oppsøke arenaene nevnt ovenfor uten tilrettelegging fra mottaket	-,252*	-,224*	-,213
*: p<.05			

Vi ser en tendens til at jo lettere det er å organisere utflukter til bysenter eller kjøpesenter desto lavere konfliktnivåer mellom beboere og lokalsamfunn. Det er en generell tendens til at konfliktnivå mellom beboere og mellom beboere og ansatte øker med dårligere muligheter for spontane utflukter. Sammenhengene er imidlertid bare statistisk signifikante for konfliktnivå mellom beboere og ansatte når spontane utflukter til kjøpesentra eller naturområder.

Idretts/treningstilbud både ved mottaket og utenfor mottaket gir redusert konfliktnivå mellom beboere, og kulturtilbud ved mottaket gir redusert konfliktnivå mellom beboere og ansatte.

Hvis det er lett å organisere utflukter til bysenter eller kjøpesenter vil konfliktnivå mellom beboere og lokalsamfunn reduseres noe.

Tabell 22. Konfliktnivåer som en funksjon av hvor ofte det gjøres spontane utflukter i nærområdet (n= 55 - 77)

	Konfliktnivå mellom beboere	Konfliktnivået mellom beboere og ansatte	Konfliktnivå mellom beboere og lokalsamfunn
Hvor ofte gjøres spontane utflukter til bysenter med kulturtilbud? (n=55)	,109	,183	-,009
Hvor ofte gjøres spontane utflukter til kjøpesentre/butikker? (n=77)	,164	,261*	-,032
Hvor ofte gjøres spontane utflukter til naturområder? (n=76)	,142	,272*	,058

Det er ingen sammenheng mellom konfliktnivå og hvor ofte det organiseres utflukter til bysenter med kulturtilbud, men jo sjeldnere det gjøres spontane utflukter til kjøpesentra eller naturområder, desto høyere er konfliktnivået mellom beboere og ansatte. Det ser dermed ut til at mangel på de to sistnevnte tilbud skaper mest misnøye. Denne misnøyen kan være knyttet til en opplevelse av ufrihet og tap av kontroll over eget liv.

Boligtype, trivsel og konflikt

Konfliktnivå på mottakene kan forstås som en indikasjon på hvor godt ulike typer bygningsmasse fungerer som asylmottak. Vi skal her se nærmere på om det er en forskjell i trivsel og konfliktnivå mellom mottak med ulik opprinnelig funksjon, mer spesifikt mellom ordinære boliger og institusjonsbygg.

Konfliktnivå mellom beboere. Det er bare i to av mottakene, som begge tidligere har fungert som helseinstitusjoner, at konfliktnivået mellom beboerne blir oppgitt som høyt eller svært høyt. Mottak som tidligere fungerte som utdanningsinstitusjoner (n=3) oppgis å ha lavt eller svært lavt konfliktnivå. Asylmottak som alltid hadde fungert som asylmottak (n=7) ble vurdert til å ha lavt eller moderat konfliktnivå, mens de øvrige fordelte seg ganske jevnt fra svært lavt til moderat konfliktnivå. Asylmottak som tidligere hadde vært ordinære boliger – som det var flest av (n=49) var tydeligst i tendensen til å ha et svært lavt eller lavt konfliktnivå blant beboerne.

Konfliktnivå mellom beboere og ansatte. Det er bare ved en tidligere helseinstitusjon at konfliktnivået mellom beboere og ansatte vurderes som høyt. I tidligere utdanningsinstitusjoner og militærleirer (n=7) er nivået vurdert som svært lavt eller lavt, dette er også hovedtendensen for mottak der bygningene hadde andre tidligere funksjoner. Unntak er moderate konfliktnivåer ved ett asylmottak der dette er den opprinnelige funksjonen, og ved fire av totalt 49 mottak som opprinnelige hadde vært ordinære boliger.

Konfliktnivået mellom beboere og lokalsamfunnet vurderes som svært lavt eller lavt ved mottak som tidligere var asylmottak, utdanningsinstitusjon, hotell, militærleir eller ordinære boliger. Tidligere helseinstitusjoner skiller seg igjen ut ved at det er nesten like mange som rapporterer moderat (n=6) som lavt (n=8) konfliktnivå.

De relativt små forskjellene i ulike typer konfliktnivå mellom mottak som har hatt ulike opprinnelige funksjoner, gjør det rimelig å konkludere med at bygningenes tidligere funksjon ser ut til å ha liten betydning for konfliktnivå. Tidligere helseinstitusjoner er et unntak her som skiller seg ut i negativ retning, men her må vi gjøre oppmerksom på at antallet er svært lite.

Romareal, trivsel og konflikt

Opplevelse av trengsel oppstår når den sosiale tettheten blir høyere enn man er komfortabel med. Det er grunn til å anta at dette vil oppleves som en stressfaktor og at det har sammenheng med økte konfliktnivåer. Dette har blitt testet i bivariate korrelasjonsanalyser der vi ser om det er en sammenheng mellom størrelse på ulike typer rom eller bolig og anslått konfliktnivå mellom beboere på mottak, mellom beboere og personale på mottak og mellom beboere på mottak og lokalsamfunnet. Analysen viste to statistisk signifikante sammenhenger: Konfliktnivået mellom beboere viser en tendens til å øke når størrelsen på

enerom og dobbeltrom blir mindre. Den samme tendensen er til stede for flermannsrom og leiligheter. Dette er en tendens som ikke tar hensyn til det totale areal per beboer på mottakene slik at sammenhengen kan være både sterkere og svakere på det enkelte mottak avhengig av totalt areal disponibelt per beboer.

Tabell 23. Sammenhenger mellom evalueringer av konfliktnivåer og boenhetens størrelse (bivariate korrelasjoner – Pearson's r) (n= 43 – 65)

	Konfliktnivå mellom beboerne	Konfliktnivå mellom beboerne og ansatte	Konfliktnivå mellom beboere og lokalsamfunnet?
Enkeltromsstørrelse	-.227	-.083	-.035
Dobbeltromsstørrelse	-.256*	-.055	.004
Flermannsromsstørrelse	-.211	-.152	-.083
Leilighetsstørrelse	-.203	-.122	.018
Eneboligstørrelse	.036	.014	.145
*:p<.05			

Oppsummert

Bygningsmessige forhold som kan påvirke konfliktnivå ved mottakene

For å kunne gi et mer detaljert bilde forhold som kan påvirke konfliktnivå har vi sett på hvordan konfliktnivå henger sammen med bygningsmessige ulikheter mellom mottakene når det gjelder romtype, romstørrelse, eksistens av separate oppholdsrom for menn og kvinner og tilgang til felles fasiliteter som toalett, kjøkken osv.:

- Romstørrelse påvirker konfliktnivå mellom beboere. Det er en tydelig tendens til at mindre dobbeltrom henger sammen med økende konfliktnivå, og liknende men svakere sammenhenger mellom konfliktnivå mellom beboere og størrelse på enkeltrom, flermannsrom og leiligheter.
- Undersøkelsen peker ikke entydig på at konfliktnivået mellom beboerne påvirkes av om det fins separate oppholdsrom for menn og kvinner eller ikke, men det er en svak tendens til høyere konfliktnivåer ved mottak uten egen avdeling for enslige kvinner.
- Mottak som har samlede (sentraliserte) boenheter rapporterer et noe lavere konfliktnivå mellom beboere og ansatte, men et noe høyere konfliktnivå mellom beboere og lokalsamfunn.
- Konfliktnivå mellom beboere og mellom beboere og ansatte ser ut til å øke ved mottak som har stor andel beboere med funksjonsnedsettelse (men her er antallet svært lite).

Kriminalitet og trygghet

Kriminalitet oppleves ikke som et stort problem ved mottakene, idet dette rapporteres å forekomme svært sjelden eller aldri ved 43 av mottakene (47,8 %), og sjelden ved 23 av mottakene (25,6 %). Kriminalitet vurderes til å forekomme ofte eller svært ofte bare ved 8 av mottakene (5,5 %), mens 3 ikke vet hvor ofte dette forekommer (3,3 %). Spørsmålet er ubesvart av 13 av mottakene (14,4 %).

Både det sosiale miljøet ved mottaket og i nærområdet vurderes ved nesten alle mottak å være trygt eller svært trygt. Kun ved ett mottak vurderes dette svært utrygt og som utrygt ved 3 mottak. 4 av mottakene antar at de ansatte i ganske liten grad opplever mottaket som en trygg arbeidsplass, mens 64 antar at mottakene oppleves som trygge arbeidsplasser i ganske eller meget stor grad (71,1 %).

Mottakenes egnethet for beboere med særlige behov

I denne delen av rapporten har vi samlet funn knyttet til noen utvalgte karakteristika både ved beboere og ved mottakene og forhold som antas å ha betydning for hvor godt mottakene fungerer for ulike grupper og hvordan mottakene kan påvirke beboernes helse.

Hensyn til beboere med funksjonsnedsettelse.

Personer med funksjonsnedsettelse utgjør en større andel av beboerne ved bare 3 av de 59 mottakene som har besvart spørsmål om dette. Driften av mottakene påvirkes ikke i det hele tatt eller i liten grad ved 36 av mottakene (61,1 %) av hensynet til beboere med funksjonsnedsettelse, i moderat grad ved 20 av mottakene (33,9 %), og i stor grad ved 3 av mottakene (5,1 %).

De fleste helt og delvis desentraliserte mottakene anser at de i større eller mindre grad er egnet for beboere med psykiske vansker, bare et mindre antall anser at deres mottak er egnet i ganske eller meget liten grad.

Forekomst av psykiske lidelser

Psykiske lidelser er et betydelig problem blant beboerne ved et flertall av mottakene. Psykiske lidelser blant beboerne rapporteres å forekomme ofte ved 42 av mottakene (46,7 %) og svært ofte ved 14 av mottakene (15,6 %). Av betydning for håndteringen av slike problemer melder en drøy tredjedel av mottakene (36,7 %) at de har tilgang på gode rom som gjør det mulig å møte helsepersonell uten at det blir synlig for alle, mens 14 av mottakene ikke har dette (15,6 %).

Det kan være grunn til å frykte at ulike bygningsmessige problemer ved mottakene kan forverre psykiske lidelser hos beboerne. For å undersøke dette ble det foretatt en serie bivarierte korrelasjonsanalyser mellom evalueringer av forekomst av psykiske lidelser og evalueringer av forekomst av bygningsmessige problemer (lekkasjer fra tak eller våtrom,

fuktproblemer, trekk fra dører eller vinduer, nedslitte overflater, dårlig inneklimate, dårlig tilgjengelighet for funksjonshemmede, generelt forfall). Denne analysen viser at det generelt ikke kan påvises noen sammenheng mellom psykiske lidelser og bygningsmessige problemer, med ett unntak: Det er en sammenheng ($r = -.351$) mellom økt forekomst av psykiske lidelser og tilgjengelighet for funksjonshemmede, dvs. at de ansatte vurderer at det er økt forekomst der det er dårlig tilgjengelighet.

Kvaliteter ved sentraliserte og delvis sentraliserte mottak som antas å påvirke beboernes fysiske og mentale helse

For helt eller delvis desentraliserte mottak skårer muligheter til privatliv høyest. Dernest kommer muligheter for matlaging for den enkelte eller den enkelte familie og nærhet til lokalsentrum. Av noe viktighet er også nærhet til andre boliger for asylsøkere, muligheter for å sette et personlig preg på private boenheter. Vakre/innbydende omgivelser oppfattes som mindre viktig. Beliggenhet antas å påvirke fysisk og mental helse i ganske eller meget stor grad ved 23 av mottakene (25,5 %), klimatiske forhold anses som noe mindre viktig, bare ved 12 av mottakene (13,3 %) mener man at dette påvirker i ganske eller meget stor grad, mens 18 av mottakene (20 %) antar at bygningsmessige egenskaper påvirker fysisk og mental helse i ganske eller meget stor grad. Mange inntar en mellomposisjon i disse spørsmålene.

Mottakenes egnethet for ulike beboergrupper

23 (25,6 %) av mottakene ($n=90$) mener at de er i ganske eller meget stor grad egnet for beboere med psykiske vansker, mens 17 er nøytrale og 13 mener mottakene er egnet i ganske eller meget liten grad. Mottakene oppfattes som egnet for barn i følge med voksne i ganske eller meget stor grad i 47 av mottakene, ingen anser dem som uegnet for dette. Mottakene oppfattes også som egnet for ungdom i følge med voksne i ganske eller meget stor grad i 45 av mottakene. 27 av mottakene mener at de egner seg i ganske eller meget liten grad for enslige mindreårige. Derimot er det stor enighet om at mottakene egner seg for familier. Ellers framkommer det i de egenformulerte svarene at desentraliserte mottak egner seg for: "Alle og enhver", "Alle typer asylanter med unntak av enslige mindreårige", "beboere med redusert funksjonsevne, beboere som har behov for regelmessige oppfølging helsepersonell", "enslige menn", "familier", "alle grupper", "spesielle, krevende personer". Ved 21 mottak (39,6 %) bor alle grupper i selvstendig bolig, ved 26 mottak (49,1 %) bor familier i selvstendig bolig (49,1 %), og ved 6 av mottakene (11,3 %) bor enslige kvinner i selvstendige boliger.

Synspunkter på sentraliserte versus desentraliserte mottak

Avslutningsvis ble deltakerne oppfordret til å skrive ned noen umiddelbare synspunkter om fordeler/ulempes ved sentraliserte, delvis sentraliserte og helt desentraliserte mottak, om hvordan asylmottakets beliggenhet og utforming påvirker beboernes trivsel, helse og integreringsprosess. Her kom det fram hele 70 ulike synspunkter. Noen hovedtrekk i

svarene er at svært mange mener desentraliserte mottak er den foretrukne løsning og peker da særlig på at dette fremmer både integrering og normalisering og tar hensyn til behovet for privatliv:

«Desentralisert mottak bidrar til en 'normal' bosituasjon i en unormal livssituasjon. Det bidrar til lavere konfliktnivå, mindre støy og mindre uro blant naboer/lokalsamfunn.»

«Desentraliserte husvære er viktig for trivsel, i alle fall så lenge andre asylsøkjere i same nasjonalitet bur i nærleiken.»

«Desentraliserte mottak (...) er del av eit bumiljø hovudsakleg prega av ordinære nordmenn. Dei blir dermed betre integrerte og ikkje stigmatiserte i same grad...»

«Vi har stor tro på at den desentrale boformen i ordinære boliger og et integrert aktivitetstilbud i nærmiljøet skaper bedre muligheter for trivsel for beboere i mottak, enn et sentralt mottak med eget aktivitetstilbud kun for mottakets beboere.»

Andre fordeler med desentraliserte mottak er at mottaket da får større variasjon i boligmassen, og bedre mulighet for å differensiere botilbudet etter behov:

«Har gode erfaringer med familie med barn i desentraliserte boliger, enslige menn og kvinner bor stort sett i sentralisert blokk, 1-2 og 3-manns rom. Beboere ønsker ene rom, spesielt når de har bodd en stund.»

Samtidig framhever en del av deltakerne at de ulike mottaksformene har fordeler og ulemper og at de er egnet på ulike tidspunkter i beboernes botid på mottak:

«Det viktigste er at beboerne har tilgang på eget kjøkken, bad og toalett, samt egen TV, og tilgang på internett. - Så er tilgjengeligheten for nærmiljøet viktig, at det er lett å handle mat og etc., samt å komme seg til aktiviteter og kulturtilbud ...»

«Effektive og tilgjengelige ansatte er umiddelbare og klare fordeler med sentralisert mottak. Fordelen med desentraliserte er kanskje mer integrering i lokalsamfunnet, men skjer det??»

«Utgangspunktet må være at de til en viss grad kan utfylle hverandre. Jeg tror ikke at det kun er behov for en type mottak.»

«Vi velger bolig etter familiesammensetning, alder på barn osv. Asylsøkere bør bo som 'folk flest'. Da får de en tilnærmet normal hverdag. Dette er spesielt viktig for barnefamilier. Nedslitte, dårlige og lite tilpassede boliger skaper vantrivsel.»

Andre ulemper ved desentraliserte mottak er det kan bli vanskelig å få til felles samlinger, spre informasjon og at det er mindre muligheter for kontroll med boligene. En av fordelene med sentraliserte mottak er for eksempel at det blir lettere med tettere oppfølging av beboerne:

«Fordel med sentraliserte mottak i transittfasen. Senere i prosessen er det fordelaktig med desentraliserte boenheter, ettersom kravet til selvstendighet blir større og samtidig muligheten for integrering i lokalsamfunnet.»

«I sentraliserte mottak er det lettere for ansatte og holde oversikt over beboeres tilstedeværelse, beboere blir også lettere inkludert i fellesskapet.»

Et viktig poeng knyttet til sentralt eller desentralt botilbud handler om hvor lenge man skal oppholde seg på mottaket:

«Sentralisert mottak utenfor lokalsamfunn kan fungere greit for beboere hvis saksbehandlingstid er normal og bosetting skjer raskt etter innvilgelse av opphold.»

Mottaksledernes egne oppfatninger om hvordan lokalisering og utforming av mottaket kan påvirke beboeres trivsel, helse og integrering kan oppsummeres slik:

Desentraliserte mottak vil være bedre for beboerne fordi de gir større muligheter til privatliv og dermed færre konflikter, De innebærer en 'normal' bosituasjon i en unormal livssituasjon og letter asylsøkerens integreringsprosess i lokalsamfunnet. Dette er særlig viktig for familier. Å ha egen bolig reduserer stigmatisering og gir mulighet til å være privat når man ønsker det. Å bo i ordinære boliger og ha et integrert aktivitetstilbud i nærmiljøet skaper bedre muligheter for trivsel.

Sentraliserte mottak har også en del fortrinn: Her er det alltid noen til stede hvis noe skjer, de fleste finner noen de går godt sammen med, slik at ensomhet blir et mindre problem. Det er viktig med gangavstand til tjenester som skole, butikker, lege osv. Det understrekes også at transittmottak bør være sentralisert fordi personalet trenger å ha mye kontakt med beboerne.

Synspunkter på undersøkelsen

Det siste spørsmålet i surveyundersøkelsen var åpent og oppfordret deltakerne til å komme med egne kommentarer til hvordan undersøkelsen hadde fungert for dem. Her fikk vi 19 ulike kommentarer.

Et synspunkt som kom fram var at det er vanskelig å besvare en slik lukket spørreundersøkelse fordi man må generalisere. Mottakene er svært forskjellige, både bygningsmessig, hvor de er lokalisert og i måten de er organisert på. Det innebærer at spørsmålene ikke passer like godt for alle mottakene, og ikke alltid oppleves som relevante:

«Det er uhyre vanskelig å svare på slike undersøkelser fordi det gjør at vi må generalisere»

«Føler at mange av disse spørsmålene ikke er relevante i forhold til desentralisert mottak og burde ha vært utformet annerledes evt med kommentar-mulighet»

«Når man lager slike undersøkelser glemmes det bort at mottakssystemet i Norge er differensiert og at det finns flere typer.»

Noen av spørsmålene er trolig for detaljerte. For eksempel nevnes spørsmål om botid som et spørsmål som krever en nøye gjennomgang av registrering for hver enkelt beboer. Dette har ført til at noen opplever spørsmålet som umulig å besvare og derfor velger å la det stå ubesvart.

«Når man har ett mottak med store variasjoner i boligmassen, blir det umulig å beskrive hvor mange som deler bad, do, kjøkken osv. Hvor mange m2 areal pr beboer osv.»

«Spør om saker som (ikke) lar seg gjøre å svare på uten store utregninger det ikke finnes statistikk for.»

For andre spørsmål gjelder det motsatte, nemlig at spørsmålet ikke er presist nok formulert når det gjelder valgalternativer.

DRØFTING AV RESULTATENE

De resultatene som kommer fram i undersøkelsen er først og fremst av en kartleggende karakter. De sier noe om de faktiske forhold knyttet til asylmottakenes bygninger, botilbud, beliggenhet, tilgjengelighet til ulike sosiale og kulturelle aktiviteter, samt sammensetning av beboergrupper og relasjon til lokale innbyggere; alt sett fra de ansatte sitt ståsted. Det innebærer at beboernes perspektiv ikke kommer fram direkte, men blir presentert slik de ansatte oppfatter det. En kvantitativ spørreundersøkelse har også enkelte begrensninger når det gjelder spørsmål som har med oppfatninger av ulike ikke-målbare kvaliteter, og også forhold som det kan være krevende å tallfeste eksakt (se avsnitt om metode for nærmere diskusjon av metodevalg). For en slik analyse vil vi derfor vise til rapporten som er basert på kvalitative casestudier (Hauge et al. 2015). I det følgende vil vi korte drøfte noen av funnene, sette disse opp mot annen forskning og gjennom det framheve sentrale problemstillinger som resultatene fra spørreundersøkelsen reiser.

Kapasitet, belegg og botid

Mottakene varierer i størrelse, mens de fleste (2/3) har mellom 100-200 beboere. Forholdet mellom kapasitet og belegg varierer, men svarene i undersøkelsen viser at det i hovedsak ikke er større belegg enn beregnet kapasitet. Samtidig vil vi framheve at selv om det ikke er mye overbelegg, betyr det ikke dermed at det ikke oppstår forhold med trangboddhet og lite privatliv i og med at det i mange tilfeller er beregnet høy kapasitet, men lite (og utilstrekkelig) areal for privatliv. Muligheter for privatliv er av særlig prekær betydning når vi vet at nær alle ordinære mottak har en stor gruppe beboere med botid mellom ett og fem år (og i noen få tilfeller opp til 9 og 12 år).

Bygningsrelaterte forhold og botilbud

Stor andel desentraliserte boligenheter

Den mest brukte bygningsmassen er vanlige boliger. Det henger sammen med at en stor andel av mottakene (74 prosent i vår undersøkelse) er organisert som helt eller delvis desentraliserte mottak. Dette er i samsvar med annen forskning, for eksempel viste NIBRs rapport fra 2010 at 72 prosent av mottakene hadde en større eller mindre andel desentraliserte boligenheter (Søholt & Holm, 2010:69), mens en nyere undersøkelse finner at 79 prosent av mottakene har desentraliserte enheter (PROBA 2014:40). Selv om det er flere fordeler med desentraliserte mottak (se bl.a. Hauge et al. 2015), bør det likevel kommenteres at dette ikke nødvendigvis et botilbud som likner på «vanlig bostandard» i Norge. Casestudiene viser at det ofte er de rimeligste leieobjektene som benyttes av mottakene, og at disse ofte skiller seg ut i nabolaget med å ha dårligere bygningsmessig standard (Hauge et al. 2015). Dessuten kan hus som er utformet for en familie med fire-fem personer, være disponert av langt flere enslige asylsøkere (ibid). Likevel må det sies å være

et positivt funn at andelen mottak som har desentraliserte boligenheter er såpass stor, ikke minst fordi den bygningsmessige standarden på disse boligene generelt ser ut til å være noe bedre enn i de sentraliserte mottakene.

Trangboddhet

Undersøkelsen viser varierende tall når det gjelder hvor mange som deler, bad, do og kjøkken på mottak. Det vanligste ved mottakene er at inntil 10 personer deler bad, do og kjøkken, men det finnes også eksempler på at flere enn 10 må dele disse fasilitetene (for detaljer se side 21-22). Dette er funn som i hovedsak gjenspeiles i PROBA sin undersøkelse der det er angitt et gjennomsnitt på 10,6 personer per kjøkken og 5,8 personer pr bad (PROBA 2014:41).

Nesten $\frac{1}{4}$ del av mottakene tilbyr enerom til de fleste enslige, $\frac{1}{4}$ del oppgir at de ikke har enerom i det hele tatt og $\frac{1}{2}$ parten av mottakene har kun få enerom som (gjerne) disponeres av de med størst behov og lengeboende asylsøkere. Det vanligste er at enslige beboerne må dele soverom med andre enslige, ofte mellom to og sju andre. Disse funnene avviker noe fra PROBAs funn som angir at ingen mottak rapporterer fravær av enerom som kan tilbys personer med særlige behov for dette (PROBA 2014:41). Til denne diskrepansen har vi ingen fullgod forklaring, men vår undersøkelse tyder på at det finnes mottak der selv ikke beboere med særlige behov tilbys enerom, noe som er bekymringsverdig (se Sveaas og Johansen 2006). Generelt viser vår undersøkelse at botilbudet ikke er tilstrekkelig tilrettelagt for ulike gruppers og individers behov. PROBA-undersøkelsen kommer til liknende konklusjoner og framhever at mottak bør være mer fleksible slik at det er mulig å gi personer med tydelig behov enerom, og at personer med lang botid bør få enerom (PROBA 2014:115).

Bygningsmessig standard

Det framkommer i at ca. halvparten av mottakene rapporterer om fuktproblemer, trekk fra dører og vinduer, har nedslitte overflater, dårlig inneklimate og dårlig tilgjengelighet for funksjonshemmede. Dette er bekymringsfullt når vi vet at både inneklimate og trangboddhet kan ha stor betydning for utvikling av ulike sykdommer og psykiske vansker (Folkehelseinstituttet, 2013; Bakke, 2014). Særlig prekært vil dette ofte være for barn og unge (se bl.a. Nielsen et al, 2008; Seeberg 2009; Seland and Liden 2011; Sveaass, Vevstad og Brekke, 2012; Berg and Tronstad 2015).

Hva er akseptabelt?

I følge UDI skal boligtilbudet for asylsøkere være «nøkternt, men forsvarlig» (Utlendingsdirektoratet, 2008/2015). Det finnes ingen definisjon på hva dette vil si. Hvis vi skal vurdere standarden på mottakene slik den framkommer gjennom denne spørreundersøkelsen, bør vi se den både i forhold til gjeldende normer for bokvalitet og til det vi vet om boligstandard for andre grupper i Norge.

Byggteknisk forskrift (TEK10) inneholder funksjonskrav til standard. Der heter det at «Rom og annet oppholdsareal skal ha utforming tilpasset sin funksjon og ha tilstrekkelig størrelse, romhøyde og plass til fast og løs innredning» (Direktoratet for byggkvalitet, 2010, §12.7). I veiledningen er funksjonskravene konkretisert, og det anbefales et minsteareal for rom for varig opphold på 7 m² og en takhøyde på minimum 2,4 m (Direktoratet for byggkvalitet, 2010). De fleste rommene på mottakene tilfredstiller dette arealkravet, men blir som nevnt i mange tilfeller delt av flere personer. Forskriftene sier ikke noe om hvor mange personer som kan dele et rom, men det anbefalte minstearealet er basert på et volum på 15 m³ per rom som var gjeldende norm i norske forskrifter fram til 2010¹. Dette var igjen i henhold til normer utarbeidet av overlege Axel Holst allerede på slutten av 1800-tallet som tilsa at hver person bør ha 15 m³ luft til disposisjon (Schmidt & Guttu 2012). Det kan også nevnes at trangboddhet i norsk boligstatistikk er definert som å ha færre beboelsesrom enn antall beboere eller eventuelt at enslige kun disponerer ett rom (Statistisk sentralbyrå 2013). I følge denne definisjonen er alle enslige som må dele rom med andre «trangbodde».

Det er ikke uten videre enkelt (eller relevant) å sammenligne bostandarden i asylmottak med standarden for andre beboergrupper. Ifølge levekårsundersøkelsen (Statistisk sentralbyrå 2013), oppgir 6 prosent av befolkningen at de bor trangt (i hht SSB sin definisjon) og 8 prosent at de bor i bolig med fukt og/eller råte. Vi vet også at andelen små boliger og trangboddhet er større i de største byene, blant sosialhjelpsmottakere og ikke-vestlige innvandrere (Statistisk sentralbyrå 2002a). På landsbasis bor over halvparten av innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn som lever i en flerpersongshusholdning, trangt, og tilsvarende tall i Oslo er 66 prosent (Statistisk sentralbyrå 2002a).

Selv om det finnes grupper i landet som har dårlig bostandard og trangboddhet, kan vi slå fast at boligstandard på norske asylmottak generelt er langt dårligere enn for andre boligtyper. Likevel spør det om det kan vurderes som forsvarlig siden det er snakk om midlertidige boliger. Dette er et vanskelig spørsmål, ikke minst fordi midlertidighet er et svært flytende begrep. En relevant referanse i denne sammenhengen kan være Lov om sosiale tjenester² som slår fast at alle som ikke er i stand til å skaffe seg bolig selv skal tilbys midlertidig husvære. Dette kan være hotell, pensjonat, hospits, campinghytter eller liknende. Det finnes heller ikke her en definert minstestandard for husværet, men det slås fast at «beboerne har rett til privatliv» (Regjeringen 2003, pkt. 3). Hva som betraktes som midlertidig defineres heller ikke, men det anbefales et maksimum på 3 måneder (Johannessen & Dyb 2011). Igjen ser vi, også hvis vi sammenligner asylsøkerne med andre vanskeligstilte grupper (bostedsløse, rusavhengige osv.), at bostandarden for førstnevnte

¹ Personlig kommunikasjon med DiBK, 07.03.2016

² Lov om sosiale tjenester § 4-5: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/u-52003/id109238/>

gruppe i mindre grad er sikret en minimumskvalitet. Det går spesielt på det faktum at en liten andel av dem er sikret «rett til privatliv» gjennom å ha sitt eget rom.

Informantenes oppfatninger av den bygningsmessige standarden

Samtidig som halvparten av mottakene rapporterer om bygningsmessige problemer, svarer en like stor andel at de opplever vedlikeholdet som ganske godt, litt mindre enn ¼ del svarer at de ser det som meget godt og omtrent like mange opplever det som verken godt eller dårlig. Også når det gjelder oppfatningen av den estetiske standarden på mottakene finnes tilsvarende resultat: Svært få er misfornøyd med den estetiske utformingen utendørs, og ingen mottak vurderer den som meget dårlig. Riktignok er det bare 12.5 % av informantene som betrakter den estetiske utformingen innendørs som god, men svært få er misfornøyd med den estetiske utformingen utendørs, og ingen mottak vurderer den som meget dårlig.

Dette er et overraskende resultat, tatt i betraktning at om lag halvparten av informantene melder om bygningsmessige problemer. Det er flere måter å forklare dette på. Delvis kan det ligge i metodiske problemer. For eksempel vil en del informanter, som i spørreundersøkelsen var ansatte eller ledelse, kunne ha en tendens til å 'pynte på' situasjonen fordi de identifiserer seg med arbeidsplassen sin og kanskje også påvirkes av den konkurransesituasjonen mottakene er i. De svarer også gjerne i forhold til forventninger. Dersom man antar at asylmottak vanligvis har relativt dårlig standard, vil man kanskje bli positivt overrasket dersom det ikke er fullt så ille som man hadde trodd. Og til slutt, ansatte som har jobbet en stund på mottak, vil kunne ha en tendens til å venne seg til standarden og til slutt ikke reagere på tilsynelatende opplagte kvalitetsmangler. I psykologien betegnes dette som habituering, som innebærer at reaksjoner minsker eller opphører etter repeterte presentasjoner for en stimulus (se for eksempel Mazur 2012). På den annen side må vi ta høyde for at informantene faktisk vurderer kvaliteten som god. Det kan være enten fordi de mener at siden botilbudet er midlertidig, behøver det ikke å være bedre, eller at det er bra vurdert i forhold til den boligstandard flyktningene antas å ha hatt der de kommer fra. Det kan også være at standarden oppleves som god nok fordi informantene mener at andre forhold som f.eks. aktivitetstilbud, språkopplæring og rask saksbehandling er langt viktigere.

Når vi ser at det er mange mottak som rapporterer dårlig bygningsmessig standard, samtidig som det angis i hovedsak tilfredshet med estetiske forhold og vedlikeholdsstandard, vil vi videre foreslå at dette ses i sammenheng med rammebetingelsene asylmottakene drives under. Når det er ustabile premisser for etablering og drift av asylmottakene vil eierne kunne være tilbakeholdne med investeringer i mottaksbygningene og mottaksarealet med hensyn til vedlikehold, utbedringer og estetisk utforming. Vurdering av nødvendige investeringer og bokvalitet vil lett kunne preges av de rammene som er gitt for etablering og drift. Slik må vi anerkjenne at en del av svarene i spørreundersøkelsen kan bære preg av å stå i samsvar med

forventninger for bokkvalitet i tråd med driftspremissene heller enn forventninger i tråd med ellers rådende normer for bokkvaliteter.

Alt i alt ser vi at på tross av at mottaksledelsen rapporterer at de oppfatter vedlikehold og de estetiske kvalitetene ved mottaket som tilfredsstillende, danner det seg et likevel et tydelig bilde av boforhold som ikke kan sies å holde en tilstrekkelig kvalitet til å sikre beboerne en (like)verdige livskvalitet, helse og trivsel når man tar i betraktning den lange botiden en stor andel av asylsøkerne har.

Konfliktnivå, trygghet og kriminalitet

Ved ca. 2/3 av mottakene rapporterer mottaksledelsen at det er lite kriminalitet. Det framkommer også at det er lavt konfliktnivå og generell stor grad av trygghet både blant beboere/lokalsamfunn, mellom beboere/ansatte, og beboerne seg imellom. Dette er positivt og tegner et annet bilde av livet på mottak enn det skremmebildet som noen ganger presenteres i media av asylsøkere og livet på asylmottak. Funnet står også i samsvar med en nylig gjennomført undersøkelse av vold og uønskede hendelser på mottak (PROBA 2014). Der svarte 80 % av mottaksansatte at de oppfattet mottakene som harmoniske og fredelige. Likevel må det også her tas forbehold om at svarene i spørreundersøkelsen gir det hele og fulle bildet. Rapportering av lite kriminalitet og få konflikter gjenspeiler først og fremst hva ledelsen og de ansatte er kjent med og (delvis) hvor stor andel av de uønskede hendelsene som rapporteres til UDI og/eller anmeldes til politiet. Samtidig med at begge undersøkelsene viser til en opplevelse av lite vold og konflikt, kommer det fram i PROBA sin rapport at det i 2012 ble rapportert om 700 hendelser i mottak med fysisk vold, verbal vold og hærverk, hvorav fire av disse førte til dødsfall. Videre viser undersøkelsen at desentraliserte mottak hadde færre registrerte voldshendelser enn sentraliserte og at de mottak med lavest be- tetthet har færre voldshendelser relatert til hærverk, verbal, non-verbal og sosial vold enn andre mottak. Også fra annen forskning vet vi at det eksisterer både utrygghet og konflikter på mottak (bl.a. Skogøy 2008; Valenta 2012).

I PROBA rapporten antydes det at det kan være en viss «rapporteringsstretthet» når det gjelder å melde voldshendelser til UDI (PROBA 2014:56). I tillegg kan de ansattes vurderinger av konfliktnivå også i dette tilfellet være påvirket av deres forventninger. Hendelser som i andre sammenhenger lett ville oppfattes som konfliktfylte, kan i mottakssammenheng oppfattes som lite konfliktfylte eller kanskje til og med normale. Det er også rimelig å anta at man venner seg til et visst konfliktnivå og dermed ikke ser på det som spesielt problematisk. I tillegg kan det faktum at mottaksansatte ikke er tilstede på kveldstid og i helger også bidra til at mange hendelser av konfliktfylt og eventuelt kriminell art ikke blir registrert av mottaksansatte.

Det bør videre framheves at selv om de fleste mottak generelt rapporterer lavt konfliktnivå, er det grunn til å rette oppmerksomhet mot den femtedelen av mottakene som melder om moderat eller høyere konfliktnivå mellom beboerne. Her er det viktig å merke seg at vi finner sammenhenger mellom høyt konfliktnivå og enkelte aspekter ved den fysiske utformingen av mottakene. Blant annet kommer det fram at romstørrelsen påvirker konfliktnivået mellom beboerne. Vi finner at særlig små dobbeltrom ser ut til å henge sammen med økt konfliktnivå, noe som kan forklares med liten eller manglende mulighet for privatliv, kontroll over eget sosialt liv og egne eiendeler.

PROBA-undersøkelsen finner ingen entydig sammenheng mellom bo-tetthet på mottakene og antallet voldshendelser (PROBA 2014). Likevel gjøres det noen interessante observasjoner. Det kommer fram at de 20 minst tettbodde mottakene har et veldig lite antall ulike typer voldsepisoder, med unntak av fysisk vold der de ikke skiller seg ut. Dette underbygges av vår undersøkelse som antyder at det er lite konflikter og vold der det er best plass. Det er verdt å merke seg at dette sammenfallet i undersøkelsene ikke er entydig siden det hos PROBA er sortert etter antall beboere per bad, kjøkken og tv-stue, mens i vår undersøkelse i større grad er sett i lys av enerom og mulighet for privatliv.

Vår undersøkelse viser ikke at økt konfliktnivå mellom beboere påvirkes av hvorvidt det er separate oppholdsrom for kvinner og menn, men det kommer fram at det gjennomsnittlige konfliktnivået mellom beboere og lokalsamfunn er signifikant høyere ved mottak som ikke har separate oppholdsrom. Det kan være nærliggende å forklare dette med at manglende separate oppholdsrom er en stressfaktor som kan ha negativ effekt på hvordan beboerne fungerer i lokalsamfunnet. Dertil viser undersøkelsen at forskjellene i konfliktnivå mellom mottak med og uten egen avdeling for enslige kvinner ikke er signifikante, men det er en svak tendens til at konfliktnivåene er noe høyere ved mottak som ikke har egen avdeling for enslige kvinner. Undersøkelsen gir ikke svar på hvorfor det er slik, men funnene er ikke overraskende siden kvinnelige asylsøkere er en sårbar gruppe og fordi det er grunn til å forvente mer uro på mottak der menn og kvinner er nødt til bo på samme avdeling (Skogøy 2008).

I svarene på åpent spørsmål relatert til temaet konfliktnivå, trygghet og kriminalitet, legger informantene vekt på at konfliktnivået øker når det er mange beboere på mottaket med endelig avslag eller langtidsbosatte asylsøkere, gammel og nedslitt bygningsmasse, fravær av felles kjøkken og sanitæranlegg og dårlige muligheter for privatliv. På den annen side framheves det at lavt konfliktnivå henger sammen med lavt antall beboere per boenhet, at personalet møter beboerne som likeverdige mennesker, god integrering med muligheter for arbeid, engasjerte mottaksansatte og åpenhet mellom beboere og ansatte. I hvilken grad disse positive momentene er gjenkjennelige i mottakene i dag kan vi dessverre si mindre om på basis av denne spørreundersøkelsen, men ut ifra de rammer som gir tette boforhold og

hindrer asylsøkere i å ta seg arbeid, og der mottaksstrukturen kun gir mulighet for midlertidig drift og ansettelse, er det grunn til å anta at slike kvaliteter ofte blir vanskelige å innfri.

Alt i alt er det vanskelig å trekke entydige konklusjoner. Det kan se ut til at både ansatte og beboere i hovedsak ser mottakene som et trygt sted å være og slik sett står i kontrast til et eventuelt medieskapt bilde av mottak som kriminelt belastet og utrygge. Samtidig vet vi fra annen forskning at det både forekommer konflikter, utrygghet og kriminalitet på mottak slik at vi må åpne for at det kan være en viss grad av underrapportering på dette feltet (PROBA 2014).

Psykiske lidelser og funksjonsnedsettelse

Undersøkelsen viser at psykiske lidelser er et betydelig problem blant beboerne ved et flertall av mottakene. Den høye forekomsten av psykiske lidelser hos asylsøkere er ikke overraskende, ettersom dette er en populasjon med høy andel av traumatiske livserfaringer, noe som understreker viktigheten av å tilby en bostedssituasjon som er tilpasset målgruppen og individuelle behov. Som allerede nevnt er de fleste mottak lite eller ikke tilrettelagt for personer med funksjonsnedsettelse, og vi finner en tendens til økt konfliktnivå der det er flere beboere med funksjonsnedsettelse. Det er derfor grunn til å påpeke at mottakene generelt er et lite eller ikke egnet bosted for asylsøkere med psykiske lidelser og/eller funksjonsnedsettelse. Det er ikke uten videre klart hvordan informantene forstår begrepet «funksjonsnedsettelse», da dette ikke er definert i spørreundersøkelsen. Imidlertid er det rimelig å anta at det vil bli forstått i retning av fysiske funksjonsnedsettelse, ettersom undersøkelsen har separate spørsmål om psykiske lidelser. Selv om undersøkelsen ikke inkluderer særlige spørsmål om barn og unge, framhever vi også viktigheten av å tilby boliger som ivaretar enslige mindreårige og barnefamiliers særlige behov. Generelt kan det virke som om idealer om likeverd og inkludering av funksjonsnedsettelse og andre sårbare grupper ikke er særlig vektlagt i asylmottakene (se f.eks. Kittelsaa & Berg 2012). Det må likevel være et mål å bygge opp mottak som gir en opplevelse av trygghet og meningsfullhet både i private og sosiale situasjoner, også for sårbare grupper.

Oppsummerende refleksjon

Når vi skal vurdere resultatene i spørreundersøkelsen i forhold til fysiske omgivelser virkning på trivsel og konfliktnivå er det rimelig å ta i betraktning den bokvaliteten som generelt råder ellers i befolkningen. Med det omfanget som oppgis av bygningsmessige problemer og trangboddhet kan vi fastslå at bostandarden i mottakene ligger betraktelig under det som er vanlig for befolkningen for øvrig i Norge. Det er grunn til å anta at dette vil gi grunnlag for at asylsøkerne kan oppleve å være mindreverdige og bli behandlet etter en annen målestokk enn befolkningen ellers. Funn i case-studiene bekrefter dette (Hauge et al. 2015)

Langvarig midlertidighet

Undersøkelsen viser at svært mange asylsøkere blir boende i mottak over mange år. Noen bor der i lang tid som følge av langtrukken saksgang og ankeprosesser. Andre bor der med endelig negativt resultat på sin asylsøknad mens de venter på retur til opprinnelsesland. Atter andre bor der med positivt resultat i påvente av å bli bosatt i en kommune (Hauge et al 2015). De ulike grunnene til lang botid gir ulik opplevelse, men felles for de alle er at de lever under boforhold som i utgangspunktet er ment å vare i kort tid. Når slike boforhold blir gjort gjeldende i lengre tid, ofte 2-3 år og i noen tilfeller helt opp til 9 og 12 år, blir det en belastning. Dette gjelder for alle asylsøkere med lang botid, men især for mennesker med særlige psykiske og helsemessige utfordringer, samt barn og unge med og uten familie.

Mangel på meningsfulle aktiviteter

Undersøkelsen viser at svært få mottak har egne kulturtilbud og flere har begrenset med sosiale aktiviteter. Samtidig vet vi at asylsøkere ikke har, eller kun har svært begrenset tilgang til aktiviteter som jobb og utdanning. Totalt lever asylsøkerne i en type stillstand og ventetid med asylmottaket som eneste oppholdssted. I en slik livssituasjon er det rimelig å anta at boforhold på asylmottak er av særlig betydning for trivsel og konfliktnivå. Beboerne på asylmottakene utgjør en svært sammensatt gruppe med ulik livssituasjon; enslige mindreårige, enslige mødre og fedre, barn og unge i familier, enslige kvinner og menn, varierende grad av psykiske, helsemessige og funksjonsmessige utfordringer. På tross av stor variasjon mellom grupper og individers behov og utfordringer, bor en stor andel under forhold som kun i liten (eller ingen) grad tar hensyn til disse. Selv om undersøkelsen ikke har spurt direkte om tilpassede botilbud, ser hovedtendensen ut til å være at det tilbys boforhold som i liten grad differensierer boforholdene til ulike grupper og individer.

Har de fysiske omgivelsene noen betydning?

Undersøkelsen etterlater et generelt inntrykk av at de fysiske omgivelsene har begrenset betydning for beboernes livskvalitet, psykiske helse og konfliktnivå, i hvert fall slik våre informanter oppfatter det. Dette kan ha flere årsaker og betyr ikke nødvendigvis at en slik sammenheng er svak eller ubetydelig (eller ikke finnes). En grunn til at slike sammenhenger ikke eksplisitt synliggjøres kan ses i sammenheng med at andre forhold overskygger, slik som bl.a. ventetid, mangel på språkopplæring etc. (Berg, Sveaass m.fl. 2005). Samtidig er det også åpenbare metodiske problemer som vi allerede har vært inne på. I tillegg vet vi fra annen forskning på opplevde boligkvaliteter at informanter (som oftest beboerne selv) har et lite reflektert forhold til temaer som estetiske og funksjonelle kvaliteter ved omgivelsene og at en spørreskjema-undersøkelse i liten grad fanger opp opplevelser av slike kvaliteter (Støa et al. 2006; Hauge 2009). En årsak kan også være at spørsmålet i liten grad er utforsket innenfor asylmottaksfeltet. Det er grunn til å spørre om det er en tendens til at de fysiske omgivelsene tas for gitt som 'faste' rammebetingelser som det ikke reflekteres over. I et slikt lys kan de sosiale strukturene få plass som de vesentlige og mest betydningsfulle. En slik forståelse kan (muligens) reflekteres i måten de ansatte svarer, særlig i spørreundersøkelser.

Dette kan understøttes gjennom prosjektets kvalitative (Hauge et al. 2015) og teoretiske tilnærminger (Grønseth et al. 2016) der det kommer fram at de fysiske omgivelser *har* betydning på helse og well-being uavhengig av om vi er bevisst det eller ikke.

Mot felles normer for bokvalitet?

Som et siste moment ønsker vi å rette oppmerksomhet til prosjektets grunnleggende verdisyn som i tråd med norsk politikk, velferdsstatens grunnprinsipper og FNs menneskerettigheter vektlegger menneskeverd og likhet. Dersom man leser undersøkelsens resultater i lys av en forståelse av at asylsøkere har krav på samme boligstandard som andre vanskeligstilte grupper i det land de oppholder seg, er konklusjonen at en stor andel av mottakene i dag ikke har tilfredsstillende kvalitet. Dette synspunktet understrekes ved at det er grunn til å anta at asylsøkere, som ofte har en forhøyet risiko for å utvikle psykologiske problemer, kan bli mer belastet av dårlig bostandard enn befolkningen ellers. Samtidig erkjenner vi legitimitet i at en noe lavere standard til en viss grad kan rettferdiggjøres av at det her handler om midlertidige botilbud, så lenge midlertidigheten reelt er kortvarig.

Metodiske refleksjoner

Å velge en kvantitativ spørreundersøkelse har som nevnt hatt noen metodiske utfordringer. Vi ser at det for respondentene kunne være vanskelig å besvare spørreundersøkelsen fordi de må angi generaliserte svar. Som det framkommer, er mottakene svært forskjellige, både bygningsmessig, og når det gjelder lokalisering og i organisering. Slik vil mange av spørsmålene ikke passe helt for det enkelte mottak, og i noen tilfeller være irrelevante. Som en av deltakerne skriver: «Det er uhyre vanskelig å svare på slike undersøkelser fordi det gjør at vi må generalisere.» Dette er et allment problem ved bruk av denne typen metodikk og er vanskelig å unngå helt. Et annet problem er at undersøkelsen av noen respondenter oppfattes som for omfattende. Dette er det lettere å gjøre noe med, og viktig å ta med seg videre i utforming av eventuelle nye kartleggingsundersøkelser.

Informasjonen som er skaffet til veie i denne undersøkelsen har derfor noen klare begrensninger. Det er en eller få personer i personalet ved hvert mottak som svarer, og dette vil prege de svarene som er gitt. Det bes om til dels nøyaktige angivelser av arealer og tallmessige beskrivelser av beboerne. Korrekte svar på slike spørsmål kan det være tidkrevende å gi, og kan ha resultert i at ikke alle har funnet tid til å svare, eller at svarene blir omtrentlige.

En svarprosent på 85.7 % (90 av 105 mottak) må generelt sett sies å være god. Samtidig skulle ikke alle mottak besvare alle spørsmål; noen spørsmål gjaldt bare sentraliserte mottak, andre gjaldt helt eller delvis desentraliserte mottak. I tillegg til dette har man noen tilfeller opplevd at enkelte spørsmål var vanskelige eller umulig å besvare. Slike forhold har

medført en redusert svarprosent på deler av undersøkelsen og dermed redusert resultatenes representativitet noe.

Som vi har vært inne på i diskusjonen av resultatene, bør det videre bemerkes at svarene på en rekke av spørsmålene i undersøkelsen må forstås utfra at respondentene alle er enten ansatte eller ledere ved mottak. Det er ikke urimelig å anta at de vil ha en tendens til å svare mer positivt vedrørende mottakenes standard enn for eksempel asylsøkerne selv eller eksterne evaluatorene ville gjort. Dette kan blant annet skyldes at de vil ønske å framstille sin egen arbeidsplass i et mest mulig positivt lyst (se for øvrig avsnitt over om Informantenes oppfatning av den bygningsmessige standarden)

KONKLUSJONER

Bygningsmasse

Den mest brukte bygningsmassen ved norske asylmottak er vanlige boliger. Asylmottak forbindes ofte med store sentraliserte institusjonsbygg som tidligere har fungert som militærleirer, skolebygg eller hoteller. Dette samsvarer i liten grad med dagens virkelighet. Om lag ¾ av alle mottak er helt eller delvis desentraliserte, og den vanligste type boliger som benyttes ved slike mottak er selvstendige boenheter og småhus (som enebolig, tomannsbolig og rekkehus). Dette innebærer at asylmottakene i stor grad er integrert i den vanlige bebyggelsen og dermed er mindre synlig enn mange kanskje tror.

Hvis vi sammenligner asylsøkerne med andre vanskeligstilte grupper er bostandarden for asylsøkere betraktelig dårligere, både med tanke på bygningsmessig standard og mulighet for privatliv. Halvparten av mottakene rapporterer om fuktproblemer, trekk fra dører og vinduer, nedslitte overflater, dårlig inneklima og dårlig tilgjengelighet for funksjonshemmede. Tre av fire mottak tilbyr få eller ingen enerom til enslige beboere.

Samtidig som mottakene rapporterer om bygningsmessige problemer, svarer flertallet av respondentene at de opplever vedlikeholdet og den estetiske standarden som ganske god eller god. Svarene her kan være vanskelige å fortolke (se diskusjon over).

Beliggenhetens betydning

De fleste mottakene ligger i eller nær småby eller tettsted, og ca. halvparten i landlige omgivelser med tilgang til grøntarealer og lekeplasser. Beliggenheten sies å ha mindre betydning for driften av mottaket, men i større grad ha betydning for tilgang til kollektivtransport og deltakelse i fritidsaktiviteter. Samtidig trekkes det fram risiko ved for nær tetthet til naboer eller nærhet til nattlig uteliv og kriminalitet. Beliggenhet oppgis også som viktig for beboernes trivsel i betydningen nærhet til et sentrum med tilgjengelighet til andre mennesker, aktivitetstilbud og butikker.

Konfliktnivå, kriminalitet og trygghet

Kriminalitet rapporteres fra mottaksledelsen som et lite problem ved norske asylmottak.

Kriminalitet rapporteres å forekomme svært sjelden eller aldri ved så godt som halvparten av mottakene, sjelden ved omtrent en fjerdedel av mottakene, og ofte eller svært ofte bare ved noen helt få. Alt i alt rapporteres kriminalitet som sjeldent forekommende ved ca. 7 av 10 mottak, men som nevnt i diskusjonen kan det tenkes at det er en viss underrapportering på dette spørsmålet.

Mottaksledelsen rapporterer et inntrykk av at beboerne opplever trygghet. Både det sosiale miljøet ved mottaket og i nærområdet vurderes ved nesten alle mottak å være trygt eller

svært trygt. Kun ved fire mottak vurderer ansatte at beboerne opplever disse som utrygge eller svært utrygge, men igjen er det trolig at bildet er noe mer nyansert (se diskusjon).

Bygningenes tidligere funksjon ser ut til å ha relativt liten betydning for konfliktnivå. Det ser ut til å være små forskjeller i konfliktnivå mellom mottak som har hatt ulike funksjoner. Tidligere helseinstitusjoner er et unntak her som skiller seg ut i negativ retning med høyt eller svært høyt konfliktnivå, men utvalget er for lite til å slå fast en holdbar sammenheng

Konfliktnivået ved mottakene rapporteres fra ledelsen å være i hovedsak lavt. Et hovedfunn her er at konfliktnivået mellom beboere og lokalsamfunn vurderes av ledelsen til å være lavt eller svært lavt ved over 4/5 deler av alle mottak som har deltatt i spørreundersøkelsen, konfliktnivået mellom beboere og ansatte vurderes som lavt eller svært lavt ved nesten 4/5 deler av mottakene. Konfliktnivået mellom beboerne er litt høyere men vurderes likevel som lavt eller svært lavt hos nesten 2/3 av mottakene. Likevel er det slik at om lag 1/5 del av mottakene rapporterer om et visst konfliktnivå mellom beboerne. For å kunne gi et mer detaljert bilde av hvordan boforhold kan påvirke konfliktnivå har vi sett på hvordan dette henger sammen med ulikheter mellom mottakene når det gjelder romtype, romstørrelse, eksistens av separate oppholdsrom for menn og kvinner og tilgang til felles fasiliteter som toalett, kjøkken, osv:

- Det er en sammenheng mellom romstørrelser og konfliktnivå. Når den enkelte beboers romstørrelse reduseres, enten dette er enkeltrom, dobbeltrom eller leiligheter ser vi en tendens til økende konfliktnivåer.
- Undersøkelsen peker ikke entydig på at konfliktnivået mellom beboerne påvirkes av om det fins separate oppholdsrom for menn og kvinner eller ikke, men det er en svak tendens til høyere konfliktnivå ved mottak uten egen avdeling for enslige kvinner. Konfliktnivået mellom beboere og lokalsamfunn er signifikant høyere ved mottak som ikke har separate oppholdsrom.
- Mottak som har samlede (sentraliserte) boenheter rapporterer et noe lavere konfliktnivå mellom beboere og ansatte, men et noe høyere konfliktnivå mellom beboere og lokalsamfunn.
- Konfliktnivå mellom beboere og mellom beboere og ansatte ser ut til å øke ved mottak som har stor andel beboere med funksjonsnedsettelse.

Trivsel og psykisk helse

Mottaksledelsen rapporterer om at flertallet av mottakene har tilgang til trivselstiltak. Det tilbudet som færrest mottak har, er kulturtilbud, mens svært mange har tilgang til treningstilbud og kulturtilbud utenfor mottaket.

Hvilke forhold er viktigst for beboernes trivsel? Mottaksledernes egenformulerte svar på dette spørsmålet kan oppsummeres i disse punktene:

- Alle beboere bør ha en fast kontaktperson ved mottaket. Dette er svært viktig for beboerens relasjon til mottaket.
- Personalet, særlig miljøarbeidere og vaktmestrene, må sette av tid til kontakt med beboerne og være lett tilgjengelige i kontor- eller åpningstid.
- Beboerne må være sikret et privatliv
- Beboerne må ha mulighet til å påvirke hvem de skal dele rom med
- Gode transporttilbud

Psykiske lidelser rapporteres å være et betydelig problem ved et flertall av mottakene.

Psykiske lidelser blant beboerne rapporteres å forekomme ofte ved ca. halvparten av mottakene, og svært ofte ved nesten ett av fem. Datamaterialet fra denne surveyundersøkelsen inneholder ikke utfyllende informasjon om hvilke typer psykiske lidelser det kan dreie seg om, slik at dette hviler på hvordan psykiske lidelser oppfattes av ledelsen ved det enkelte mottak. Av betydning for håndteringen av slike problemer melder en drøy tredjedel av mottakene at de har tilgang på gode rom som gjør det mulig å møte helsepersonell uten at det blir synlig for alle, mens nesten 1/5 del ikke har dette. Over halvparten av mottakene mener likevel at det finnes steder på mottaket der det er lett for beboerne å sette seg ned og snakke med de ansatte.

Mottakets beliggenhet antas å påvirke fysiske og mental helse i ganske eller meget stor grad ved 1/4 del av mottakene. Klimatiske forhold anses som viktig ved færre enn ett av fem mottak. Bygningsmessige forhold antas å påvirke fysisk og mental helse i ganske eller meget stor grad ved 1/5 del av mottakene.

Trivsel og psykisk helse i forhold til sentralisert eller desentralisert mottak

Det ble også stilt et åpent spørsmål til deltakerne om hvordan organiseringen av mottaket kan påvirke beboeres trivsel, helse og integrering. Svarene kan oppsummeres slik:

Desentraliserte mottak vil være bedre for beboerne enn sentraliserte løsninger fordi de gir større muligheter til privatliv og dermed færre konflikter, de innebærer en 'normal' bosituasjon i en unormal livssituasjon og letter asylsøkerens integreringsprosess i lokalsamfunnet. Dette er særlig viktig for familier. Å ha egen bolig reduserer stigmatisering og gir mulighet til å være privat når man ønsker det. Å bo i ordinære boliger og et integrert aktivitetstilbud i nærmiljøet skaper bedre muligheter for trivsel.

Sentraliserte mottak har likevel også en del fortrinn. Her er det alltid noen til stede hvis noe skjer, de fleste finner noen de går godt sammen med, slik at ensomhet blir et mindre problem. Det er viktig med gangavstand til tjenester som skole, butikker, lege, barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk osv. Transittmottak bør være sentralisert fordi personalet trenger å ha mye kontakt med beboerne.

Oppsummering

Undersøkelsen viser at botilbudet generelt ved norske asylmottak har en lavere standard enn hva som er vanlig for befolkningen for øvrig. Dette er bekymringsfullt når vi tar i betraktning at botiden for mange er 2-3 år eller mer. Det bør også framheves at botilbudet ikke er tilstrekkelig tilrettelagt for ulike gruppers og individers behov. Samtidig viser vår undersøkelse at fra de ansattes synspunkt er det lite konflikter eller kriminalitet, og beboere oppfattes å føle stor grad av trygghet. På bakgrunn av annen forskning kan det være grunn til å stille spørsmål ved dette funnet. Vi erkjenner at denne undersøkelsen ikke inkluderer synspunkter fra beboernes side på disse spørsmålene, noe som vi ser stort behov for å ivareta i videre forskning, og viser til prosjektets andre delaktiviteter for nærmere analyser.

REFERANSER

- Bakke, J.V. (2014). Samfunnskostnader ved dårlig inneklime i Norge. Helserådet, 22(20/14):2–146.
- Berg, B. og Sveaass, N. (2005). Det hainnle om å leve – tiltak for å bedre psykiske helse for beboere i asylmottak., Trondheim: SINTEF Teknologi og Samfunn.
- Berg, B og Tronstad, K. R. (eds). (2015). Levekår for barn i asylsøkerfasen. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning.
- Direktoratet for Byggkvalitet (DiBK) (2010). Byggeteknisk forskrift med veiledning.
- Se: <http://dibk.no/no/BYGGEREGLER/Gjeldende-byggeregler/Veiledning-om-tekniskekrav-til-byggverk/>
- Folkehelseinstituttet (2013). Anbefalte normer for inneklime. Revisjon av kunnskapsgrunnlag. Oslo: Folkehelseinstituttet.
- Grønseth, A. S., E. Støa, R. Ø. Thorshaug & Å. L. Hauge (2016). Housing Qualities and Effects on Identity and Well-Being: Theoretical Perspectives for Interdisciplinary Research on Asylum Seeker Receptions Centres. HiL-Forskningsrapport nr. 169/2016. Lillehammer: Skriftserie Høgskolen i Lillehammer (HiL)
- Guttu, J. og Schmidt, L (2012). «Nye byboliger i et kvalitetsperspektiv». I: Nordahl, B., red. Boligmarked og boligpolitikk. Trondheim: Akademika forlag.
- Hauge, Å. L. (2009). Housing and identity – the meaning of housing in communicating identity and its influence on self-perception. PhD-thesis. Trondheim: NTNU.
- Hauge, Å. L., Denizou, K. and Støa, E. (2015). Bokkvalitet på norske asylmottak. SINTEF Fag 29. Oslo: SINTEF akademisk forlag
- Johannessen, K, & Dyb, E. (2011). På ubestemt tid. Døgnovernattingssteder og andre former for kommunalt disponerte boliger. NIBR-report 2013:11, Oslo: NIBR
- Kittelsaa, A, & Berg, B. (2012). Dobbelt sårbar. Funksjonshemmede barn og unge i asylmottak. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning, Avdeling for Mangfold og inkludering
- Lauritsen, K. (2012). «Små barn i asylmottak». I: M. Valenta og B. Berg, red. Asylsøker – i velferdsstatens venterom: 167–180. Oslo: Universitetsforlaget.
- PROBA Samfunnsanalyse (2014). Undersøkelse av vold og uønskede hendelser i asylmottak. Rapport 2014 – 08
- Regjeringen (2003). Veileder for kvalitetskrav til midlertidig husvære etter lov om sosiale tjenester § 4-5. U-5/2003. See: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/u-52003/id109238/>

- Mazur, J. E. (2012). *Learning & Behavior* (7/E). Routledge
- Nielsen, S.S., Nørredam, M., Christiansen, K.L., Obel, C., Hilden, J. og Krasnik, A. (2008). "Mental health among children seeking asylum in Denmark – the effect of length of stay and number of relocations: a cross-sectional study". *BMC Public Health*, 8: 293–303.
- Seeberg, M. (2009). *Små barns hverdager i asylmottak*. NOVA rapport 14/09. NOVA: Oslo
- Seland, I. og Liden, H. (2011). *Fritidsaktiviteter for barn på asylmottak*. ISF Rapport (2011:002). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Skogøy, E. (2008). *Rapport om vold mot kvinner i asylmottak i Norge*. Oslo: Amnesty International Norge.
- Statistisk sentralbyrå (2002a). *Folke- og boligtellingsen. Innvandrernes boforhold, 2001*. Se: <http://www.ssb.no/fobinnvbolig/>
- Statistisk sentralbyrå (2013). *Boforhold, levekårsundersøkelsen, 2012*. Se: <http://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/statistikker/bo/hvert-3-aar/2013-02-05#content>
- Støa, E, Høyland, K and Wågø, S. (2006): *Bokkvalitet i små boliger. Studier av fem boligprosjekter i Trondheim*. SINTEF Byggforsk report: SBF51 A06004, Trondheim
- Støa, E., Henriksson, E., Hauge, Å. L. & Denizou, K (2014). «In Between – Creating Home in Temporary Dwelling Situations for Asylum Seekers in Norway». Paper presented at Building with change, EDRA45 conference, New Orleans, May 2014
- Støa, E (2014). «Asylmottakenes Arkitektur». *KOTE* 2014 (5) p. 52-57
- Støa, E., Hauge, Å. L., Denizou, K., Thorshaug, R. og Grønseth, A. S (2016). *Bokkvalitet i asylmottak – En veileder*. Trondheim: NTNU
- Sveaass, N., Vevstad, V. og Brekke, J-P. (2012). «Sårbare asylsøkere i mottak – identifisering og oppfølging». I: M. Valenta og B. Berg, red. *Asylsøker – i velferdsstatens venterom*: 82–104. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sveaass, N og Johansen, L. E. E (2006). «Drømmen bortenfor: Traumatiserte flyktningers møte med psykologisk behandling». *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, Vol 43, nummer 12, 2006, side 1282-1291.
- Utlendingsdirektoratet (2008). *Krav til innkvarteringstilbud i ordinære statlige mottak*. Rundskriv RS 2008-031. Oslo: UDI. <https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udirundskriv/rs-2008-031/>
- Valenta, M. (2012). «Hverdagsliv og sosiale relasjoner på asylmottak». I: M. Valenta og B. Berg, red. *Asylsøker – i velferdsstatens venterom*: 105–125. Oslo: Universitetsforlaget.

The logo for SOPP BOK features the word "SOPP" in a large, bold, green font with a gradient effect. The letters "O" and "P" are stylized with a white diagonal line. Below "SOPP" is the word "BOK" in a smaller, bold, green font.

SOPP BOK

Postboks 194, 2601 Lillehammer. Tlf. 95 08 10 94
Besøksadresse: Gudbrandsdalsvegen 350. E-post: bok.lillehammer@sopp.no

Sopp Bok er SOPPs fagbokhandel på Høgskolen i Lillehammer. Vår oppgave er å betjene hele høgskolemiljøet med faglitteratur. Hvis du har spesielle behov innen faglitteratur vil vi hjelpe deg så langt det er mulig.

Sopp Bok er Lillehammers største bokhandel innen faglitteratur, og vi har også et stort utvalg kontor- og studentrekvisita.

For bestilling av bøker, send e-post til: bok.lillehammer@sopp.no

Høgskolen i Lillehammer / Lillehammer University College
Postboks/P. O. Box 952, 2604 Lillehammer, Norway
Telefon/phone: (+47) 61 28 80 00

www.hil.no